

Akademien för utbildning kultur
och kommunikation

EXAMENSARBETE
HSV407 15 hp
HT 2012

Litteraturens roll i undervisningen

En jämförande studie om litteraturens utrymme i svenskämnets kursplaner
i Lpf 94 och Gy11.

The Role of Literature in Education
A comparative study between Lpf 94 and Gy11 of the status
of literature in the curriculum

Johan Töyrä Carlsson

Marie Vestling

Handledare: Dan Landmark

Examinator: Birgitta Norberg Brorsson

kultur och kommunikation

HSV407 15 hp

HT 2012

SAMMANDRAG

Författare: Johan Töyrä Carlsson och Marie Vestling

Litteraturens roll i undervisningen

En jämförande studie om litteraturens utrymme i svenskämnets kursplaner i Lpf 94 och Gy11.

The Role of Literature in Education

A comparative study between Lpf 94 and Gy11 of the status of literature in the curriculum

Höstterminen 2012

Antal sidor: 52

Syftet med denna studie är att jämföra litteraturens, skönlitteraturens och läsningens utrymme i svenskämnets kursplaner i Lpf 94 och Gy11. Studien belyser även hur fyra ämneslärare i svenska förhåller sig till de nya kursplanerna och om deras arbetssätt har förändrats angående litteratur och läsning i och med de nya kursplanerna. I studien har tre metodstrategier använts för att besvara frågeställningarna; två typer av textanalyser, en kvantitativ och en komparativ, samt en kvalitativ intervjustudie. Resultaten av textanalyserna uppvisar både skillnader och likheter mellan kursplanerna. Detta resultat stöds av lärarintervjuerna.

Nyckelord: Lpf 94, Gy11, litteratur, skönlitteratur, läsning, kursplan, svenskämnet

INNEHÅLL

1	Inledning.....	6
1.1	Syfte.....	7
1.2	Frågeställningar.....	7
1.3	Begreppsdefinitioner.....	7
1.3.1	Litteratur	7
1.3.2	Skönlitteratur	8
2	Bakgrund.....	8
2.1	Svenskämnets karaktäristiska drag.....	9
2.2	Läroplaner	9
2.2.1	Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94.....	10
2.2.2	Läroplanen, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, Gy11	10
2.3	Läsning och litteratur.....	11
2.3.1	Forskning om läsning	11
2.4	Undersökningar angående läsfärdigheter.....	13
2.4.1	IEA	14
2.4.2	OECD	16
3	Metod.....	17
3.1	Kvantitativ innehållsanalys.....	17
3.2	Komparativ textanalys	18
3.3	Kvalitativ intervjumetod	18
3.4	Datainsamling och bearbetning	18
3.4.1	Kvantitativ innehållsanalys	18
3.4.2	Komparativ textanalys.....	19
3.4.3	Kvalitativa intervjuer	19
3.5	Urval.....	20
3.6	Avgränsning.....	21
3.7	Generaliserbarhet.....	21
3.8	Objektivitet	21

3.9	Validitet.....	22
3.10	Reliabilitet.....	22
3.11	Forskningsetiska principer	22
4	Resultat och analys	23
4.1	Svenskämnets syfte i Lpf 94 och Gy11.....	23
4.1.1	Användandet av <i>litteratur, skönlitteratur</i> och <i>läsning</i> i syftet i Lpf 94 och Gy11	24
4.1.2	Aspekter rörande litteratur i kursplanernas syfte.....	24
4.2	Mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla	26
4.2.1	Användandet av <i>litteratur, skönlitteratur</i> och <i>läsning</i> i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla.....	26
4.2.2	Aspekter rörande litteratur i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla.....	27
4.3	Svenska A och Svenska 1.....	29
4.3.1	Användandet av <i>litteratur, skönlitteratur</i> och <i>läsning</i> i Svenska A och Svenska 1.....	29
4.3.2	Aspekter rörande litteratur i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla.....	30
4.4	Svenska B och Svenska 2.....	31
4.4.1	Användandet av <i>litteratur, skönlitteratur</i> och <i>läsning</i> i Svenska B och Svenska 2.....	31
4.4.2	Aspekter rörande litteratur i Svenska B och Svenska 2	32
4.5	Svenska C och Svenska 3.....	33
4.5.1	Användandet av <i>litteratur, skönlitteratur</i> och <i>läsning</i> i Svenska C och Svenska 3.....	33
4.5.2	Aspekter rörande litteratur i Svenska C och Svenska 3	34
4.6	Intervjustudien	35
4.6.1	Litteraturen i svenskämnet	35
4.6.2	Hur litteraturen används i undervisningen.....	36
4.6.3	Typer av litteratur i undervisningen	38
4.6.4	Varför litteratur används i undervisningen.....	39
4.6.5	Förändringen av kursplanerna i svenskämnet.....	40
5	Diskussion	42
5.1	Metoddiskussion	45
5.1.1	Kvantitativ innehållsanalys	45
5.1.2	Komparativ textanalys	45

5.1.3	Kvalitativ analys	46
6	Avslutning	47
6.1	Vidare forskning	47
	Litteratur	48
	Bilaga 1.....	50
	Bilaga 2	51

Tabeller

Tabell 1.	PIRLS – Läsfärdighetsnivåer.....	15
Tabell 2.	Läsvanor - typ av skrift och hur ofta	16
Tabell 3.	Hur frekvent används begreppen; Litteratur, skönlitteratur, läsning i syftet	24
Tabell 4.	Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i respektive kursplans syfte.....	25
Tabell 5.	Hur frekvent används; Litteratur, skönlitteratur, läsning.....	27
Tabell 6.	Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla.....	28
Tabell 7.	Hur frekvent används; Litteratur, skönlitteratur, läsning.....	30
Tabell 8.	Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska A och Svenska 1.....	30-31
Tabell 9.	Hur frekvent används; Litteratur, skönlitteratur, läsning.....	32
Tabell 10.	Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska B och Svenska 2.....	32
Tabell 11.	Hur frekvent används; Litteratur, skönlitteratur, läsning.....	34
Tabell 12.	Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska C och Svenska 3.....	34
Tabell 13.	Vad anser du är skillnaden mellan litteratur och skönlitteratur?.....	36
Tabell 14.	Hur stort utrymme får skönlitteratur i din undervisning?	37
Tabell 15.	Hur viktigt är det att använda litteratur i undervisningen enligt dig?	37-38
Tabell 16.	På vilket sätt påverkar kursplanerna ditt arbete med litteratur/skönlitteratur?	40
Tabell 17.	Vad anser du är den största förändringen mellan Lpf 94 och Gy 11?	42

1 Inledning

Utvecklingen av svenska elevers läsfärdigheter har under det senaste decenniet försämrats enligt PIRLS (2012) och PISA (2009) som är internationella undersökningar gällande läsning. Förmågan att läsa har betydelse för att människor ska kunna fungera i dagens skola, arbetsliv och samhälle, menar Ulf Fredriksson och Karin Taube (2012:8). Eftersom läskunnigheten hör ihop med det livslånga lärandet (Fredriksson & Taube 2012:9) vill vi belysa vilket utrymme läsning av litteratur och skönlitteratur har i Gy11 och Lpf 94 och hur lärare arbetar med litteratur och läsning utifrån kursplanerna i svenska.

Hösten 2011 infördes nya läroplaner i den svenska skolan samt ett nytt betygssystem. Vi som blivande svensklärare finner det intressant att se hur kursplanerna i svenskämnet skiljer sig gällande litteratur då vi anser att läsning är en viktig källa för kunskap. Den tidigare *Läroplanen för de frivilliga skolformerna* (2006), hädanefter kallad Lpf 94 ersattes med *Läroplanen, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* (2011), hädanefter kallad Gy11. Det finns fortfarande kurser som verkar enligt Lpf 94 parallellt med den nya läroplanen Gy11.

Svenskämnet på gymnasiet ska ge eleverna både språkliga och litterära kunskaper. Ämnet ska väcka lust till läsning. Litteraturen ska vidga elevers tankebanor och ge dem nya perspektiv (Skolverket 2013). Kurserna har förändrats i och med den nya läroplanen och därför är det intressant att se om innehållet gällande begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* skiljer sig åt i Lpf 94 och Gy11.

Vi nyttjar tre metodstrategier för att belysa olika perspektiv gällande litteraturen i kursplanerna. Genom att studera och jämföra kursplanerna i Gy11 med Lpf 94 ämnar vi att belysa om det skett förändringar gällande litteratur, skönlitteratur samt läsning. Omfattningen av vår studie gäller kursplanerna i svenska som berör obligatoriska kurser på gymnasienivå. För att få en inblick i hur kursplanerna fungerar i realiteten har vi intervjuat fyra lärare som undervisar i svenskämnet på gymnasienivå.

Källorna som vi främst behandlar är kursplanerna i svenska då det är de som är mest centrala i vår studie. Andra källor berör aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att belysa hur frekvent begreppen litteratur, skönlitteratur och läsning förekommer i kursplanerna. Syftet är även att undersöka likheter och skillnader gällande litteratur, skönlitteratur och läsning mellan svenskämnets kursplaner i Lpf 94 och Gy11. Vidare är syftet att undersöka om fyra ämneslärare i svenska upplever att deras arbetssätt har förändrats i och med de nya kursplanerna.

1.2 Frågeställningar

Studien baseras på följande frågeställningar:

- Vilket utrymme har litteratur, skönlitteratur och läsning i de båda kursplanerna?
- Hur skiljer sig litteratur/skönlitteratur och läsning i svenskämnets kursplaner i Lpf 94 jämfört med Gy11?
- Upplever de ämneslärare som ingår i studien att litteraturarbetet har förändrats i och med den nya kursplanen?

1.3 Begreppsdefinitioner

Begreppen litteratur och skönlitteratur är förekommande i svenskämnets kursplaner både i Lpf 94 och i Gy11. Eftersom dessa begrepp har olika innebörd definierar vi dessa för att förstå hur de används. Detta är av vikt för vår studie då den undersöker hur frekvent begreppen förekommer i kursplanerna.

1.3.1 Litteratur

Bengt Landgren (2002:21 ff.) belyser att begreppet litteratur har förändrats genom tiderna. Under antiken var *litteratur* ett värdekriterium som stod för lärdom, bokstavs-kunskap och bildning. Efter antiken tillkom olika distinktioner som *litteratura*, som var världsliga och hedniska skrifter och *scriptura*, bibeln och andra heliga skrifter. Under medeltiden användes inte begreppet förutom som adjektivet *litteratus*, vilket betyder att vara litterat, att vara lärd och bildad. Under renässansen återkom

dock *litteratura*. Begreppet kopplades ofta ihop med adjektivet *humanae* för att skilja dessa verk från teologiska skrifter (Landgren 2002:21 f).

Litteraturbegreppet har utvidgats under de senaste decennierna, menar Landgren (2002:22), till att omfatta allt som är skrivet. Forskare har kommit att inkludera många andra texter som inte ingår i den traditionella genreindelningen av litteratur, till exempel: sångtexter, veckotidningsnoveller, dokumentärer, reportage och kåserier.

Studien utgår från att litteraturbegreppet är ett övergripande begrepp som inkluderar många typer av texter i undergrupperna skönlitteratur och sakprosa¹.

1.3.2 Skönlitteratur

Staffan Bergsten och Lars Elleström (2004:7) betonar att det som utmärker *skönlitteratur* är att det är skrivet i ett konstnärligt syfte. Definitionen av skönlitteraturs innebörd anser de dock inte är helt tydlig, då frågor kan ställas om vad som kan ingå under begreppet skönlitteratur och vad som är konstnärligt skrivet. Det är inte tydligt om till exempel religiösa texter som är skrivna på vers eller historieskrivningar som är skrivna som en roman betecknas som skönlitteratur.

Något som dock inte kan ses som skönlitteratur enligt Bergsten och Elleström (2004:7) är vetenskapliga framställningar. Om Einstein skrivit sina matematiska teorier på vers skulle det ändå inte ha sorterats in i kategorin skönlitteratur. Det finns dock ingen explicit definition av vilka texter som ska kategoriseras som skönlitteratur och därför är gränfallen många (Bergsten & Elleström 2004:8).

Studien utgår ifrån att skönlitteratur är texter skrivna i ett konstnärligt syfte samt är ett underordnat begrepp till litteratur.

2 Bakgrund

I detta kapitel kommer svenskämnet att presenteras samt läroplanerna Lpf 94 och Gy11. Vi presenterar även läsundersökningar och olika aspekter om läsning då dessa är kopplade till litteraturundervisningen i skolan.

¹ Sakprosa innefattar bland annat: Reportage, referat, recensioner, uppsatser, essäer, biografier

2.1 Svenskämnetts karaktäristiska drag

År 1842 grundades folkskolan och hade till uppgift att undervisa i grundläggande läs- och skrivkunskaper. Läsningens syfte i undervisningen var att kunna läsa religiösa texter och att ge fostran. Läsning för nöjes skull var inte aktuellt enligt litteraturvetenskapsprofessorn Jan Thavenius (1999:24). En reform av läroverket skedde år 1905, vilket markerade starten för svenskämnet, eller modersmålet som det då hette. Svensk och nordisk litteratur ansågs vara viktig och lästes i kronologisk ordning. En svensk 1700- och 1800-tals litteraturkanon användes i undervisningen (Thavenius, 1999:16).

Efter andra världskriget skedde stora skolreformer som resulterade i att den obligatoriska grundskolan och gymnasieskolan tog form. På 1950-talet var det fortfarande fokus på svenska 1700- och 1800-talsförfattare, men det fanns även ett starkt inslag av världslitteratur i undervisningen (Thavenius, 1999:129). Under 1960-talet reformerades svenskämnet och ett tillvalssystem inrättades med olika inriktningar på svenskundervisningen. Litteraturundervisningen kretsade mer kring att öka intresset för läsning än på litteraturen som kulturbärare. Undervisningsmaterialet var av lättare karaktär där modern litteratur var dominerande över de mer svårtillgängliga klassikerna. I början av 1980-talet fanns inte längre en entydig litterär kanon (Thavenius, 1999).

Det vidgade textbegreppet gör att skönlitteraturens funktion i dagens svenskämne inte längre har någon central eller självklar plats enligt Lena Kåreland (2009:89 f). Kåreland hävdar även att lärarutbildningarna och lärarens egen läserfarenhet påverkar hur mycket lärarna arbetar med litteratur i deras undervisning. Kåreland (2009:9) belyser även en annan aspekt av svenskämnetts komplexitet. Det finns många uppfattningar om vad svensklärarens uppdrag innebär och vad undervisningen i svenskämnet ska innehålla. Elever, lärare och forskare inom området har alla olika utgångslägen och därför finns det även skilda preferenser om svenskämnetts beskaffenhet.

2.2 Läroplaner

I detta avsnitt presenteras läroplanerna då studien belyser kursplanerna i svenskämnet från både Lpf 94 och Gy11.

2.2.1 Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94

I och med implementeringen av Lpf 94 blev alla gymnasielinjer treåriga och kursutbudet breddades. Innan Lpf 94 fanns både två- och treåriga linjer. I Lpf 94 angavs åtta obligatoriska kärnämnen. Detta innebar att fler elever än i dagens gymnasieskola fick högskolebehörighet, eftersom även de yrkesförberedande programmen innehöll kurser som gjorde att eleverna kunde uppnå grundläggande högskolekompetens (Skolverket, 2011a). Gymnasieskolan skulle vara elevfokuserad och utbudet av specialutformade program ökade, så även lokala kurser och inriktningar. Det fanns tidigare 17 nationella program som alla var treåriga.

Svenska A och B var kärnämnen i Lpf 94 och lästes således av alla elever på gymnasiet. Tyngdpunkten i Svenska A låg på "elevens behov att kommunicera i tal och skrift, att vidareutveckla sin förmåga att läsa, lära och tänka". Svenska B var en fortsättning på Svenska A men med tydligare fokus på litteratur som kunskapskälla (Skolverket 2011c).

2.2.2 Läroplanen, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, Gy11

Gy11 trädde i kraft hösten 2011. Bakgrunden till gymnasiereformen var delvis att eleverna i den svenska skolan inte genomförde sin studiegång med lika goda resultat som tidigare. Statistik från början av 2000-talet påvisade att många elever avbröt sina gymnasiestudier och att ungdomsarbetslösheten i Sverige var hög i jämförelse med andra länder (Skolverket 2011a:11).

Regeringens intentioner med reformen kan sammanfattas med fyra punkter (Skolverket 2011a:12). Den första punkten innebär att eleverna ska bli mer förberedda på yrkeslivet eller fortsätta sina studier på högskola. Den andra punkten framhåller vikten av att alla elever ska uppnå målen för vald studieinriktning, vilket även innebär ett så litet elevavhopp från gymnasiet som möjligt. Den tredje punkten betonar alla utbildningars likvärdighet. I Lpf 94 fanns det fler specialutformade program och lokala inriktningar och kurser. Intentionerna med förändringarna i Gy11 är att eleverna ska känna sig mer trygga genom att veta att det finns en efterfrågan på de kunskaper som erhålls i utbildningen och att den är nationellt kvalitetssäkrad av Skolverket. Den

sista punkten avser att studievägar och styrdokument ska vara tydliga för eleverna, deras föräldrar och för lärarna (Skolverket 2011a:12).

I Gy11 finns 18 nationella program varav tolv yrkesprogram och sex högskoleförberedande program. Elever som läser ett yrkesprogram ska kunna komma direkt in i arbetslivet efter en avslutad skolförlagd utbildning eller en lärlingsutbildning. De som går ett högskoleförberedande program ska förberedas för högre studier efter gymnasieutbildningen (Skolverket 2011a:16).

En examen på ett yrkesförberedande program eller ett högskoleförberedande program kräver 2 250 godkända poäng av 2 500. Det som skiljer utbildningarna åt är vilka kurser som är obligatoriska för att få examen. När det till exempel gäller studier i svenska krävs svenska 1, eller svenska som andraspråk 1 på de yrkesförberedande programmen medan ämnena svenska eller svenska som andraspråk 1, 2 och 3 krävs på de högskoleförberedande programmen (Skolverket 2011a:21). I kursen Svenska 1 är litteraturens fokus att behandla ämnen gällande det allmänmänskliga i tid och rum. Kursen Svenska 2 ska behandla litteraturen ur ett samhällsperspektiv och Svenska 3 har ett litteraturvetenskapligt perspektiv anpassat för högskolekompetens (Skolverket 2013).

2.3 Läsning och litteratur

Litteraturens funktion och beskaffenhet är i ständig förändring. Denna studie undersöker litteraturen i gamla och nya kursplanen för svenskämnet och därför presenteras synen på läsning och litteratur ur olika perspektiv.

2.3.1 Forskning om läsning

Läsning kan tillfredsställa många olika behov som att roa och oroa, trösta och utmana, underhålla och ge kunskap, få oss att se på världen med nya ögon, eller ge en tillfällig verklighetsflykt. Litteraturens betydelse för läsning förändras och det gör även synen på varför vi ska läsa enligt Magnus Persson (2007). Läsning ansågs tidigare vara moraliskt uppbyggande och skulle även lära eleverna grammatik och rättstavning. Läsandets syfte och värde tenderar att bli ifrågasatt i tider där det sker intensiva kulturella, medieteknologiska och samhällseliga förändringar.

I slutet på 1800-talet var läsningen inriktad på den svenska litteraturen. Denna inriktning berodde på att man ville skapa svenska medborgare med fosterlandskärlek. Persson (2007:8) menar att det inte går att legitimera läsning på detta sätt längre i och med det mångkulturella samhället.

I början av 2000-talet debatterades det i många olika mediala forum om litteraturens roll, vilket kulminerade 2006 med förslag om en litteraturkanon. Röster höjdes för svenskämnet som bärare av ett litterärt kulturarv, där en litteraturkanon hade sitt givna utrymme. Andra förespråkade en modernare syn på litteraturen vilket innebar en förståelse för andra kulturer genom att erbjuda elever litteratur utanför den västerländska sfären. Persson (2007:7) tar upp att det som startade debatten var när den folkpartistiska riksdagsledamoten Cecilia Wikström föreslog en obligatorisk litteraturkanon med svenska författare. Syftet var att alla skulle få ta del av det svenska språket och läsa svensk litteratur. Med en litteraturkanon skulle fokus vara ett gemensamt språk och en gemensam litteratur. Detta ledde till en vidare debatt. Vissa ansåg att det var positivt med en litteraturkanon då det skulle satsas mer på litteraturläsning i skolan än vad det tidigare hade gjorts, medan vissa ansåg att den etnocentriska inriktningen var främlingsfientlig.

Det som var mest framträdande i debatten var frågor rörande *vad* som skulle läsas, inte *varför* eller *hur* det skulle läsas. Persson (2007:8 f) påpekar dock att svensklärarna och de som utbildade svensklärarna inte deltog i debatten.

Gunilla Molloy (2002:311ff) belyser i sin avhandling en viktig aspekt på svenskämnet, nämligen vad undervisningen i svenskämnet ska fokusera på. Är det att lära sig *om* språket och litteraturen? Om svenskläraren anser att svenskämnets kärna är att fokusera på elevernas språkutveckling genom "tala och skriva" utformas undervisningen med separata moment, som till exempel arbete med ordklasser, koncentrera litteraturarbetet till att undersöka olika stildrag eller ge svar på frågor som rör innehållet i litteraturen. Eleven lär sig att svara på innehållet i en text och vet även att denna sorts kunskaper bedöms. Genom att bryta ner svenskämnet i delmoment kan det lättare bedömas och kontrolleras, men *vad* är det eleverna lär sig?

Huvudsyftet med svenskämnet kan även vara att lära sig *av* litteraturen. När man har fokus på att lära sig *av* litteraturen är syftet att eleverna ska lära sig om sig själva och sin omvärld genom skönlitteratur.

När undervisningen om litteratur handlar om att belysa olika frågeställningar kring ämnen som berörs i texten får eleverna möjlighet att vara delaktiga i diskussioner och därmed ta del av andras uppfattningar. Lärarens uppdrag blir då att styra upp diskussionerna och vara en förebild genom att delge sina erfarenheter och reflektioner kring ämnet. Genom sådana samtal utvecklar eleverna sitt språk men även konsten att argumentera och få nya perspektiv (Molloy 2002:317). Molloy anser att diskussionen om skönlitterära texter har en viktig uppgift genom att beröra känsliga ämnen och vara en kanal för skolans värdegrundsarbete i förebyggande syfte mot kränkningar. Därmed fyller svenskämnet sin del av skolans demokratiska uppdrag (Molloy 2002:318).

Lärare arbetar ofta med litteratur de själva känner till, genom egna studier både i sin skolgång och i sin akademiska utbildning. Även den litteratur som kan tillhandahållas i klassuppsättningar styr urvalet (Molloy 2002:25f). En förändrad lärarroll kan vara behövlig och skulle innebära att läraren visar större delaktighet i litteraturarbetet och även låter eleverna bearbeta texter utifrån sig själva för att få insikt (Molloy 2002:324).

Dennis J. Sumara (2002) lyfter frågeställningen om litteratur fortfarande har en funktion i dagens undervisning. Enligt Sumara innebär traditionell litteraturundervisning att eleverna läser böcker under en kort tid för att sedan analysera innehållet. Eleverna får då presentera ett innehåll som redan är välkänt istället för att utveckla nya sätt att tänka. Sumara (2002:157 f) menar att detta sätt att arbeta med litteratur inte får dem intresserade. Istället måste litteraturundervisningen studera litteratur på djupet och eleverna måste förstå en text utifrån författarens sätt att tänka och på detta vis skapa insikt för läsaren.

Den läsning som sker på fritiden måste skiljas från den litteraturläsning som sker i skolan. I skolundervisningen är det viktigt att litteraturläsningen motiveras och legitimeras, speciellt för de elever som inte är intresserade av läsning (Persson 2007:6 f).

2.4 Undersökningar angående läsfärdigheter

Färdighet i läsning anses som en basfärdighet och har grundläggande betydelse för inläringen i andra ämnen, vilket Fredriksson och Taube (2012:8) belyser. Denna färdighet är därför intressant att mäta vilket sker i undersökningar både på det nationella och på det internationella planet. En god läsfärdighet är viktig då den påver-

kar skolgång, arbetsliv samt delaktighet i samhället. Skolverket har genomfört tre omfattande utvärderingar om elevers läsfärdigheter. Den senaste utfördes 2003 och berörde elever ur årskurs 9 (Fredriksson & Taube 2012:10). Vi kommer dock att utgå från internationella undersökningar då dessa redovisar adekvata resultat för denna studie.

2.4.1 IEA

IEA² är en organisation som från 1970-talet har gjort undersökningar på tioåriga grundskoleelevers färdigheter inom olika skolämnen, där läsförmåga och litteraturförståelse ingick (2012-12-03). IEA har sedan 2001 i femårscykler genomfört läsundersökningar, som går under namnet PIRLS³. Detta är av intresse för vår studie då dessa elever senare kommer till gymnasiet. Genom att presentera undersökningar av elever i lägre åldrar går det att utläsa en trend av svenska elevers läsförmåga. Läsförmågan är viktig då eleverna kommer till gymnasiet.

PIRLS definierar läsning som *reading literacy*, vilket inbegriper färdigheten att kunna reflektera över det lästa och omsätta denna kunskap i individuella och samhälleliga syften (Fredriksson & Taube 2012:23f). Begreppet *literacy* har gått från att betyda förmågan att läsa och skriva till en vidare betydelse. Undersökningarna fokuserar på syften med läsning, läsförståelseprocesser samt vilka läsbeteenden och attityder som finns. Vid studierna av läsförståelseprocesser tar deltagarna del av både skönlitterära och informativa texter.

Den 11 december 2012 tillkännagavs resultaten för PIRLS 2011 (2012-12-11). Det som framgår av undersökningen är att Sverige visar en nedåtgående trend avseende läsförståelse. Denna trend har hållit i sig i tio år vilket gör Sverige unikt då det endast är tre ytterligare länder som deltar i undersökningen som visar samma trend. Undersökningen PIRLS 2011 (2012-12-11) belyser att det finns tydliga samband mellan läsförståelse och faktorer som språkliga och socioekonomiska bakgrunder. PIRLS 2011 presenterar även en jämförelse mellan flickor och pojkars läsförståelse där resultaten visar på en försämring av läsförståelsen för båda könen. Den nuvarande tendensen påvisar dock att flickors läsförståelse försämrats i högre grad och närmar sig pojkarnas. Barns hemmiljö kan påverka barns förmåga och lust till läsning (PIRLS, 2012).

² IEA - International Association for the Evaluation of Educational Achievement

³ PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study

En medvetenhet om hur barn kan stödjas i sin läsning och allmänna värderingar påverkar också barnet. Genom skilda språkbruk och ordförråd från hemmet har elever olika förförståelse för olika texter i sin läsning.

PIRLS har en uppdelning på fyra läsfärdighetsnivåer (Tabell 1). Genomsnittresultatet i PIRLS för länder från EU och/eller OECD var 533 poäng (Skolverket, 2012:26). Sveriges poäng i undersökningen var 542 poäng vilket visar att Sverige ligger högre än genomsnittet. 98 procent av de svenska eleverna når minst upp till en elementär nivå. 12 procent av dessa presterar på den elementära nivån, 39 procent på den medelhöga nivån, 38 procent har färdigheter motsvarande den höga nivån och 9 procent har färdigheter motsvarande den avancerade nivån. Dilemmat är att trenden är vickande. De sjunkande färdigheter hos de svenska eleverna resulterat i att Sveriges genomsnittresultat sjönk 19 poäng mellan åren 2001 och 2011.

Tabell 1. PIRLS - Läsfärdighetsnivåer

<p>Elementär nivå* (minst 400 poäng): Elever på denna nivå kan hitta enstaka sakuppgifter och detaljer som är tydligt uttalade i texten.</p>
<p>Medelgod nivå (minst 475 poäng): Elever på denna nivå kan, förutom att hitta enstaka detaljer, också dra enkla slutsatser och ge enkla förklaringar. Eleverna visar även en begynnande förmåga att känna igen språkliga drag och stil samt använda rubriker, faktarutor och illustrationer för att hitta i texten.</p>
<p>Hög nivå (minst 550 poäng): Elever på denna nivå kan leta fram central och relevant information som inte alltid är tydligt uttalad. Vidare kan uppgifterna kräva att eleverna kan koppla samman en eller flera sakuppgifter, händelser eller handlingar som inte ligger helt nära varandra i texten samt dra slutsatser och generalisera.</p>
<p>Avancerad nivå (minst 625 poäng): Elever på denna nivå kan skilja ut och föra samman idéer och information från olika delar av texten för att exempelvis tolka händelser och karaktärers handlingar eller finna övergripande teman i texten. Läsuppgifterna kan också innebära att eleverna kan värdera visuell och textuell information för att förklara deras funktion.</p>

* I PIRLS 2006 benämns denna nivå "låg".

Källa: Skolverket, 2012

2.4.2 OECD

PISA⁴ är en internationell undersökning av OECD⁵ som på 2000-talet fått en ledande ställning gällande jämförande studier över elevers färdigheter inom flera kunskapsområden. Det som utskiljer denna undersökning från de flesta andra är att den söker mäta färdigheter som är viktiga i vuxenlivet, till exempel att kunna tolka och förstå information, förmågan att lösa problem och sätta saker i ett sammanhang (Fredriksson & Taube 2012:10). Målgruppen för undersökningarna är elever som är 15 år gamla och i den sista PISA-undersökningen 2009 deltog 470 000 elever från 65 länder. Statistik gällande svenska elever påvisade bland annat att flickors läsförmåga genomsnittligen var högre än pojkars.

Undersökningen visade även vilken typ av skrifter som lästes mest av de svenska eleverna (tabell 2). De typer av skrifter som lästes mest var dagstidningar följt av tidskrifter/veckotidningar. Den skönlitterära läsningen kom på tredje plats. Flickornas lust till skönlitteratur var 45,1% medan resultatet för pojkar var 20,1 %. Däremot var lusten att läsa serietidningar större bland pojkar där resultaten visade på 28,7% mot flickornas 16,1%. Resultaten påvisade även att 1/3 aldrig läser för nöjes skull i hemmet. Tabell 2 belyser vilken typ av skrift som svenska elever läser flera gånger i veckan alternativt flera gånger i månaden. I nästan samtliga länder som deltog i PISA-undersökningen framkom det att pojkar inte i samma grad läser för nöjes skull som flickor (OECD, 2009:72ff).

Tabell 2. *Läsvanor - typ av skrift och hur ofta*

Typ av skrift som läses flera ggr/veckan alt. flera ggr/månaden	andel elever i procent (%)
Dagstidningar	71,6
Tidskrifter/veckotidningar	58,2
Skönlitteratur (romaner, noveller, berättelser)	32,4
Serietidningar	22,5
Facktidningar	9,9

Källa: OECD 2009

⁴ PISA – Programme for International Student Assessment

⁵ OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development

3 Metod

I detta kapitel presenterar vi de metoder som valts utifrån vår studies syfte och frågeställningar. Vi nyttjar en metodtriangulering för att svara på forskningsproblemen utifrån olika perspektiv och därigenom belysa ämnet på ett relevant sätt enligt Denscombe (2009:380). De metoder som har använts är en kvantitativ innehållsanalys som används för att undersöka hur frekvent begreppen litteratur, skönlitteratur och läsning används i kursplanerna. Även en komparativ textanalys tillämpas för att jämföra de delar i kursplanen som belyser litteratur och läsning. En kvalitativ intervjustudie tillämpas för att få en praktisk synvinkel av hur lärare upplever de nya kursplanerna gällande litteratur och läsning.

Kapitlet kommer även att presentera hur materialet samlades in och bearbetades samt hur urvalet gjordes.

3.1 Kvantitativ innehållsanalys

Skolans styrdokument grundar sig på politiska beslut om hur utbildningsväsendet ska bedrivas. Den kvantitativa innehållsanalysen som vi har använt utgår från Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängneruds (2007) beskrivning av metoden. Denna metod används vid analys av förekomster av olika kategorier i ett material. En kvantitativ innehållsanalys kan ge en bild av hur stort *utrymme* och hur *frekvent* en kategori används i ett material, som sedan analyseras och redovisas i siffror. När utrymmet undersöks är det hur stor del textmängd som ägnas till de valda kategorierna och frekvensen hur ofta kategorierna förekommer (Esaiasson et al 2007:223 f). Vår studie undersöker hur stort utrymme och hur frekvent *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* används i svenskämnets kursplaner.

Esaiasson et al (2007:224) anser att en fördel med kvantitativ textanalys är att den ger möjlighet till att snabbt få fram förekomsten av kategorier ur omfattande textmassa. Dock räcker det inte att endast räkna förekomster av en kategori i en kvantitativ studie. Forskarna måste även tolka de innehållsliga enheterna innan de kan sättas in i en kategori.

3.2 Komparativ textanalys

Den komparativa analysen jämför innehållet i olika texter och försöker förklara relationerna mellan dem. Vi har delvis utgått från Lennart Hellspongs (2001:79) presentation av den komparativa analysen i vilken texter jämförs ur flera perspektiv: sammanhanget, språket, innehållet, sambandet, den sociala tonen, och stilen.

Vi brukar denna analysform för att på ett effektivt sätt åskådliggöra litteraturdelen i svenskämnets kursplaner. Vi ämnar undersöka vilka skillnader och likheter som finns mellan kursplanerna i Lpf 94 och Gy11. Eftersom vi valde att fokusera på litteraturdelen i kursplanerna kommer endast innehållet att studeras. Övriga delar som Hellspong (2001) nämner kommer inte att undersökas eftersom de inte berör vår studie.

3.3 Kvalitativ intervjumetod

Syftet med en kvalitativ intervjumetod är att kunna karaktärisera och fördjupa förståelsen för det specifika ämnet (Stukát, 2005:32). Vår studie inkluderar fyra personliga intervjuer med gymnasielärare i svenskämnet, som har varit verksamma under både Lpf 94 och Gy11, då denna metod kan ge bäst svar på forskningsfrågan om lärare förändrat sitt arbetssätt efter implementeringen av Gy11.

Intervjuerna utgår från semistrukturerade frågor för att behandla de frågeställningar som ingår i vår studie och har en flexibel karaktär så att informanten har möjligheten att utveckla sina svar och på det sättet få fördjupade kunskaper om lärarnas tankar och arbetssätt.

3.4 Datainsamling och bearbetning

I detta avsnitt presenteras hur datainsamlingen skedde för de olika metoderna samt hur insamlad data har bearbetats.

3.4.1 Kvantitativ innehållsanalys

Den kvantitativa innehållsanalysen innefattar kursplanernas syfte, *mål att sträva mot* (Lpf 94), *förutsättningar att utveckla* (Gy11), Kurserna Svenska A, Svenska B, och Svenska C i Lpf 94 samt Svenska 1, Svenska 2 och Svenska 3 i Gy11. Genom att

importera texterna i ett ordbehandlingsprogram⁶ som räknade ut hur frekvent ord i texten användes gick det att räkna ut hur många gånger *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* förekom i kursplanernas olika delar. Data som framkom infördes i tabeller för att ge en tydlig bild av hur frekvent orden används i respektive kursplan.

3.4.2 Komparativ textanalys

Texterna som analyserades var svenskämnet kursplaner i Lpf94 och Gy11. Varje del i kursplanerna studerades separat. Kursplanernas syfte jämfördes. *Mål att sträva mot* (Lpf 94) jämfördes med *förutsättningar att utveckla* (Gy11). Vidare jämfördes kurserna Svenska A (Lpf 94) med Svenska 1 (Gy11), Svenska B (Lpf 94) med Svenska 2 (Gy11) och Svenska C (Lpf 94) med Svenska 3 (Gy11). De avsnitt som berörde litteratur infördes i tabeller för respektive kursdel som sedan studerades för att se eventuella likheter och skillnader gällande litteratur. De variabler som jämfördes var de delar som behandlade litteratur, skönlitteratur och läsning.

3.4.3 Kvalitativa intervjuer

Datainsamlingsmetoden var semistrukturerade intervjufrågor som kategoriserades för att förenkla besvarandet och den kommande analysen. Vid intervjun fördes stödanteckningar samt ljudupptagning på diktafon skedde för att möjliggöra en analys baserad på rådata utan forskarens påverkan. De personliga intervjuerna utgick från en frågeguide (Bilaga 2) vilket gjorde att läraren fick utrymme att fylla på med egna reflektioner och ur andra synvinklar. Intervjun utfördes i informantens arbetsrum för att få en lugn intervjumiljö. Innan intervjuerna skickades ett missivbrev till informanterna (Bilaga 1) där de forskningsetiska principerna (se 3.10) framgick. Innehållet diskuterades med informanterna även innan intervjun för att tydliggöra syftet och informantens rättigheter. Varje enskilt samtal tog mellan 50 och 60 minuter. Vid bearbetning av materialet avlyssnades bandet. Utvalda delar transkriberades och svaren kategoriserades i teman som var av betydelse för vidare analys i vår studie.

⁶ Lix.se

3.5 Urval

De fyra informanterna till vår intervjustudie valdes utifrån ett strategiskt urval, vilket innebär att forskaren väljer ut variabler som kan ha betydelse för hur informanterna svarar (Stukát 2005:62). Urvalet baseras på variablerna: behörig lärare i svenskämnet, yrkesutövning på gymnasienivå, arbetat minst fem år (för att läraren skulle ha erfarenhet av att tyda kursplaner) samt erfarenhet att bedöma elevers kunskapsnivå enligt kursplanerna i Lpf 94 och Gy11. Lärarnas namn hålls anonyma och presenteras med fiktiva namn för att de inte ska gå att identifiera.

Presentation av informanterna i studien:

- Den förste informanten, kallad Kristin, är lärare i svenska och i engelska och har arbetat på gymnasienivå i 18 år.
- Den andra informanten, kallad Johanna, är lärare i svenska och i hantverksämnen och har arbetat på gymnasienivå i fem år.
- Den tredje informanten, kallad Marianne, är lärare i svenska och psykologi och har arbetat på gymnasienivå i 25 år.
- Den fjärde och sista informanten, kallad Ingalill, är lärare i svenska och svenska som andraspråk och har arbetat på gymnasienivå i tio år.

De tre första informanterna arbetar i olika arbetslag på samma gymnasieskola i en medelstor svensk stad. Även den fjärde informanten arbetar på en gymnasieskola i en medelstor svensk stad, men i en annan kommun. Under vår utbildning har vi kommit i kontakt med dessa lärare och då de uppfyllde variablerna för att ingå i vår studie fick de en förfrågan om att medverka, vilket alla tackade ja till. Denna urvalsmetod kallas subjektivt urval:

Termen används vid situationer då forskaren redan har en viss kännedom om de människor eller företeelser som ska undersökas, och forskaren medvetet väljer vissa av dessa eftersom det anses troligt att just dessa ger mest värdefulla data (Denscombe 2009:37).

3.6 Avgränsning

Vår studie fokuserar på svenskämnets kursplaner i Lpf 94 och Gy11. Kursplanernas innehåll har gjorts om och nya kurser har tillkommit i Gy11 vilket vår studie har tagit hänsyn till när kursplanerna komparerats. Vi exkluderar betygen i kurserna då dessa är utformade för att bedöma det innehåll som står i kurserna och inte tillför ny data och därför har vi valt att exkludera dem. Vi exkluderar även kurser som inte är obligatoriska för något program på gymnasiet. Avsnittet *Ämnets karaktär och uppbyggnad*, som finns i Lpf 94, exkluderas då det inte finns ett motsvarande avsnitt i Gy11. Vår studie omfattar inte heller Svenska som andraspråk eftersom ämnet har egna kursplaner och kräver en egen studie.

3.7 Generaliserbarhet

Resultaten från den kvantitativa innehållsanalysen kan ses som generaliserbar eftersom ett ordprogram har räknat ut förekomsten av *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*. Detta innebär att samma resultat erhålls oberoende av vem som utför momentet.

Det resultat som framgår av den komparativa textanalysen går inte att generalisera helt då den är baserad på tolkningar av kursplanerna.

De kvalitativa intervjuerna är baserade på ett relativt litet urval. Studien innefattar fyra personliga intervjuer. Därför är en direkt generaliserbarhet inte möjlig att göra, men kan ändå användas i den komparativa analysen för att kunna diskutera tendenser och få en djupare förståelse för hur kursplanerna används för undervisning i svenska. Därför anser vi att studien har en stor överförbarhet då den går att tillämpa på liknande urval och liknande studier (Stukát, 2005:129).

3.8 Objektivitet

Båda författarna till denna studie har varit med och analyserat resultaten och därmed även till största del uteslutit personliga tolkningsprocesser (Denscombe, 2009:383). En kvalitativ forskning utgår från en tolkningsprocess och därav finns risk för viss påverkan av forskarens egna erfarenheter. Genom att vara två personer i tolkningsprocessen minskar den risken.

3.9 Validitet

Validiteten innebär en medvetenhet om att mäta det studien avses mäta. Genom studiens tydliga avgränsningar i sitt omfång och användandet av olika forskningsstrategier som har de bäst lämpade tillvägagångssätten för att ge svar på forskningsfrågorna kan studiens validitet bekräftas. De personliga intervjuerna utformades med hänsyn till vår studies syfte och det strategiska urval som förekom intervjuerna gjorde att intervjusvaren har sådan tyngd att de kan användas som referens och komplement i den komparativa analysens resultatdel.

Under intervjuerna användes inspelningsinstrument för exakt återgivning, vilket höjer validiteten på intervjusvaren (Denscombe, 2009:380).

3.10 Reliabilitet

Vår studie utgår från en kvalitativ, en komparativ och en kvantitativ forskningsstrategi. I dessa har tillvägagångssätt, frågeställningar, urvalsstrategi, kodning av intervjusvar, textanalysens mätningar och beräkningar samt tydliga begränsningar noga avvägts och metodiskt genomförts efter bestämda ramar. Detta gör att vår studie kan nyttjas av andra som forskar inom samma område, vilket gör att denna studie har reliabilitet. Det som kan påverka reliabiliteten är att svaren informanterna ger inte är generaliserbara (Denscombe, 2009:381).

3.11 Forskningsetiska principer

Intervjustudien utfördes med utgångspunkt från Vetenskapsrådets (2012-10-17) forskningsetiska principer. Intervjuerna föregicks av ett missivbrev (Bilaga 1) där lärarna fick ta del av studiens syfte och de forskningsetiska principerna berördes. Innan intervjun informerade vi även informanterna muntligt om de forskningsetiska reglerna.

- Informationskravet – Informanterna fick information om syftet med vår studie och tillvägagångssättet för intervjuerna. Vidare fick de kännedom om studiens omfattning och hur materialet kommer att redogöras och offentliggöras.

- Samtyckeskravet – Informanterna fick information om att de deltog frivilligt och fick själva bestämma villkoren för sitt medverkande genom att kunna avbryta att svara eller avbryta intervjun vid vilket tillfälle som helst.
- Konfidentialitetskravet – syftar till att informera om att alla uppgifter om informanten är konfidentiella och att intervju svaren behandlas konfidentiellt vilket gjordes i det missivbrev som förekom intervjun och vid själva intervju-tillfället.
- Nyttjandekravet – Informanten informerades om att intervjufrågorna endast kommer att användas till denna studie och att de ej kommer att nyttjas i några kommersiella syften.

4 Resultat och analys

Resultatet är indelat i kursplanernas olika avsnitt; *syftet* i båda kursplanerna samt *Mål att sträva mot* i Lpf 94 jämförs med *förutsättningar att utveckla* i Gy11. Kursen Svenska A (Lpf 94) jämförs med Svenska 1 (Gy11). Kursen Svenska B (Lpf 94) jämförs med Svenska 2 (Gy11) och slutligen kursen Svenska C (Lpf 94) jämförs med Svenska 3 (Gy11). I den kvantitativa innehållsanalysen redovisas hur många gånger begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* skrivs ut i kursplanerna. Eftersom vi vill undersöka hur många gånger begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* används presenteras även totalt antal ord under respektive avsnitt. Den kvantitativa delen ger endast en generell bild av hur många gånger begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* är utskrivna i kursplanen. Därför ges även en övergripande bild över de delar i kursplanen som berör litteratur som sedan analyseras med en komparativ textanalys. Avslutningsvis i detta avsnitt presenteras resultaten av intervjustudien.

4.1 Svenskämnets syfte i Lpf 94 och Gy11

Syftets uppgift i kursplanerna är att presentera ämnets grundläggande områden, som i svenskämnet är tal och skrift samt att läsa och lyssna.

4.1.1 Användandet av *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* i syftet i Lpf 94 och Gy11

Vi har analyserat båda kursplanernas syfte och nedan presenteras vad vi kommit fram till gällande begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*.

Totalt antal ord i respektive kursplans syfte:

- Syftet i Lpf 94 är beskrivet med 318 ord
- Syftet i Gy11 är beskrivet med 285 ord

I syftet i Lpf 94 används begreppet *litteratur* på två ställen medan syftet i Gy11 inte nämner begreppet alls. *Skönlitteratur* omskrivs inte någon gång i syftet i Lpf 94 medan det finns med fyra gånger i syftet i Gy11. *Läsning* förekommer ungefär i lika stor grad, tre gånger i Lpf 94 och två gånger i Gy11. Resultaten illustreras i tabell 3.

Tabell 3. Hur frekvent används begreppen; *Litteratur*, *skönlitteratur*, *läsning* i syftet

Läroplan	Litteratur	Skönlitteratur	Läsning
Lpf 94	2	0	2
Gy11	0	4	3

Detta resultat påvisar att Lpf 94 använder sig av litteraturbegreppet medan Gy11 använder sig av begreppet skönlitteratur. Begreppet skönlitteratur har en tydligare begränsning om vad som ska läsas än vad begreppet litteratur gör.

4.1.2 Aspekter rörande litteratur i kursplanernas syfte

Under syftet i Lpf 94 finns det 5 punkter som berör litteratur vilket jämförs med syftet i Gy11 där det går att urskilja 6 punkter som berör litteratur. Det övriga innehållet berör andra aspekter inom svenskämnet som att tala, skriva och lyssna. I tabell 4 åskådliggörs de delar i kursplanernas syfte som behandlar litteratur och läsning.

Tabell 4. Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i respektive kursplans syfte

Syfte (Lpf94)	Syfte (Gy11)
Den kulturella identiteten uttrycks bl.a. i språket och litteraturen	Eleverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum
Mötet med språk, litteratur och bildmedier kan bidra till mognad och personlig utveckling	Undervisningen ska stimulera elevernas lust att tala, skriva, läsa och lyssna och därmed stödja deras personliga utveckling
Utbildningen i ämnet svenska syftar till att ge eleverna möjligheter att ta del av och ta ställning till kulturarvet och att få uppleva och diskutera texter som både väcker lust och utmanar åsikter	Undervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och andra typer av texter samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv.
Genom språket sker kommunikation med andra och genom läsning och eget skrivande tillägnar sig eleverna nya begrepp och lär sig att se sammanhang, tänka logiskt, granska kritiskt och värdera	Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar sin förmåga att kommunicera i tal och skrift samt att läsa och arbeta med texter, både skönlitteratur och andra typer av texter
Inom svenskämnet skall eleverna få rikligt med tillfällen att använda och utveckla sina färdigheter i att tala, lyssna, se, läsa och skriva och att möta olika texter och kulturyttringar	I undervisningen ska eleverna ges rikliga tillfällen att tala, skriva, läsa och lyssna
	I undervisningen ska eleverna få möta olika typer av skönlitteratur och andra typer av texter samt få sätta innehållet i relation till egna erfarenheter, intressen och den egna utbildningen

Det går att urskilja både likheter och skillnader mellan syftet i kursplanerna. I syftet i Lpf 94 är det formulerat att den kulturella identiteten uttrycks i litteraturen och att eleverna ska få ta del av kulturarvet. Kopplingen kultur och litteratur går inte att urskilja i Gy11.

Syftet i Lpf 94 uttrycker att eleverna ska läsa för att de ska få uppleva och diskutera texter som väcker lust och utmanar åsikter. Detta kan jämföras med syftet i Gy11 där det är skrivet att eleverna ska utmanas till nya tankesätt och vara öppna för nya perspektiv.

Enligt syftet i Lpf 94 kan litteratur bidra till mognad och personlig utveckling. Det går att utläsa en liknande formulering i Gy11, nämligen att undervisningen ska stimulera till lust att läsa, som då leder till en personlig utveckling. Det står dock inte att läsning leder till en mognad hos eleverna.

I båda kursplanernas syfte är det uttryckt att eleverna ska tillägna sig rikligt med tillfällen till att läsa, hur mycket tid detta är uttrycks dock inte explicit. Dessutom är det en rad andra färdigheter som ska utvecklas som att tala, skriva och lyssna. Därför blir det en tolkningsfråga för läraren hur många tillfällen som ska ges till respektive färdighet. Båda kursplanerna är således otydliga med hur mycket tid som ska tillägnas och hur stort utrymme som ska fördelas mellan de olika färdigheterna. Tanken är att dessa färdigheter ska samverka för elevernas språk- och kunskapsutveckling men det finns en risk att lärare arbetar med de olika delarna som separata moment.

Det finns även aspekter gällande litteratur i syftet i Gy11 som inte finns i syftet i Lpf 94, till exempel att eleverna ska, med hjälp av skönlitteratur, se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum. Det är även skrivet att eleven ska få förståelse för andra människor och vara öppna för andra perspektiv. Eleverna ska även koppla innehållet i det de läser till sina egna liv enligt syftet i Gy11. Detta individperspektiv går inte att utläsa i syftet i Lpf 94, men finns istället uttryckt under kurserna.

4.2 Mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla

I Lpf 94 fanns rubriceringen *Mål att sträva* som beskriver mål som skolan skulle sträva efter att eleven skulle uppnå. I Gy11 finns rubriceringen *förutsättningar att utveckla* som beskriver förutsättningar undervisningen ska ge eleven att utveckla.

4.2.1 Användandet av *litteratur, skönlitteratur* och *läsning* i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla

Studien har analyserat både *Mål att sträva mot* och *förutsättningar att utveckla* och nedan presenteras vad vi kommit fram till gällande begreppen *litteratur, skönlitteratur* och *läsning*.

Totalt antal ord i *Mål att sträva mot* och i *förutsättningar att utveckla*:

- *Mål att sträva mot* i Lpf 94 är beskrivet med 376 ord
- *Förutsättningar att utveckla* i Gy11 är beskrivet med 190 ord

En aspekt som är värd att poängtera är att totalt antal ord under dessa rubriker skiljer sig avsevärt åt. I Lpf 94 var det 376 ord jämfört med Gy11 där det endast var 190 ord. Det är en skillnad på 186 ord. Under de övriga rubrikerna skiljer sig antalet ord inte i denna grad. I syftet var differensen till exempel 33 ord och under kurserna är skillnaden i totalt antal ord ännu mindre.

I *Mål att sträva mot* används begreppet *litteratur* på två ställen medan *förutsättningar att utveckla* inte nämner begreppet alls. *Skönlitteratur* omskrivs en gång i *Mål att sträva mot* medan det skrivs ut tre gånger *förutsättningar att utveckla*. Begreppet *Läsning* förekommer en gång i *Mål att sträva mot* jämfört med *förutsättningar att utveckla* där begreppet är använt fyra gånger. Resultaten illustreras i tabell 5.

Tabell 5. Hur frekvent används; *Litteratur, skönlitteratur, läsning*

Läroplan	Litteratur	Skönlitteratur	Läsning
Lpf 94	2	1	1
Gy11	0	3	4

Resultatet påvisar skillnader i användandet av begreppen. I *Mål att sträva mot* uttrycks alla tre begreppen jämfört med *förutsättningar att utveckla* där inte *litteratur* är nämnt någon gång. Detta är enda tillfället som begreppet *skönlitteratur* används i Lpf 94.

4.2.2 Aspekter rörande litteratur i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla

Under *Mål att sträva mot* i Lpf 94 finns det fem punkter, av totalt 13, som berör litteratur vilket går att jämföra med *förutsättningar att utveckla* i Gy11 där det går att urskilja fyra punkter, av totalt nio, som berör litteratur. I tabell 6 åskådliggörs de delar i kursplanerna som behandlar litteratur och läsning i *Mål att sträva mot* och i *förutsättningar att utveckla*.

Tabell 6. Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i *Mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla*

Mål att sträva mot (Lpf94)	Förutsättningar att utveckla (Gy11)
fortsätter att utveckla den egna läskunnigheten, så att förmågan att tolka, kritiskt granska och analysera olika slag av texter, såväl skrift- som bildbaserade, svarar mot de krav som ställs i ett komplicerat och informationsrikt samhälle,	Förmåga att läsa, arbeta med, reflektera över och kritiskt granska texter samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa
får möjlighet att utveckla en beläsenhet i centrala svenska, nordiska och internationella verk och att tillägna sig kunskap om författarskap, epoker och idéströmningar i kulturer från olika tider,	Kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang
utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att tillägna sig skönlitteratur i skilda former från olika tider och kulturer och stimuleras till att söka sig till litteratur och bildmedier som en källa till kunskap och glädje,	Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer författade av såväl kvinnor som män samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa
genom olika texter och medier blir förtrogen med grundläggande demokratiska, humanistiska och etiska värden men också medveten om destruktiva krafter att reagera emot,	Kunskaper om genrer samt berättartekniska och stilistiska drag, dels i skönlitteratur från olika tider, dels i film och andra medier
uppövar sin förmåga att förstå talad och skriven norska och danska och får kännedom om litteratur, språk och språksituation i hela Norden inklusive minoritetsspråken i Sverige,	

Det går att urskilja både likheter och skillnader mellan *Mål att sträva mot* och *förutsättningar att utveckla*. Båda kursplanerna uttrycker att eleven ska utveckla sin läsförmåga för att kunna kritiskt granska texter. Varför eleven ska utveckla denna färdighet skiljer sig dock åt. I *Mål att sträva mot* var målet att eleven skulle utveckla läskunnigheten för att det krävs i ett komplicerat och informationsrikt samhälle till skillnad från i *förutsättningar att utveckla* där förmåga att läsa behövs för att kunna producera texter utifrån det lästa.

Likheter gällande vad som ska läsas är att i båda kursplanerna uttrycks det att eleverna ska läsa svenska och internationella verk från olika tider och kulturer. I *Mål att sträva mot* nämns det att undervisningen ska beröra epoker, vilket inte är skrivet i *förutsättningar att utveckla*. I Svenska 2 är det dock uttryckt att eleverna ska lära sig

om epoker. Det står även i *Mål att sträva mot* att eleverna ska få kännedom om norsk och dansk litteratur något som inte är uttryckt under *förutsättningar att utveckla* i Gy11. Det står dock i kursen Svenska 2 om norsk och dansk skönlitteratur.

Det går att utläsa aspekter i Lpf 94 som berör litteratur som inte går att urskilja i Gy11. Eleverna ska till exempel, via texter, bli förtrogen med grundläggande demokratiska, humanistiska och etiska värden men även bli medvetna om destruktiva krafter. Ordet "texter" innebär dock att läraren kan välja att använda skönlitteratur eller saklitteratur för att presentera de nämnda aspekterna. Enligt *Mål att sträva mot* ska eleverna läsa skönlitteratur för att utveckla sin fantasi och lust samt att lära sig och få kunskap och glädje av läsandet.

Det går även att urskilja aspekter i *förutsättningar att utveckla* som inte finns i *Mål att sträva mot*. En skillnad är att i *förutsättningar att utveckla* uttrycks det att texterna som eleverna läser ska vara författade av både kvinnor och män. Eleverna ska även få kunskaper om genrer samt berättartekniska och stilistiska drag.

Skillnaderna som går att utläsa mellan *Mål att sträva mot* och *förutsättningar att utveckla* kan bero på att tidigare var det obligatoriskt att läsa Svenska A och B. I dagens gymnasieutbildning är det endast Svenska 1 som är obligatorisk för samtliga elever och kurserna Svenska 2 och Svenska 3 läses endast av de som går ett högskoleförberedande program. Detta kan vara en bidragande faktor till att punkterna i *Mål att sträva mot* i Lpf 94 skiljer sig i viss grad ifrån de som står i *förutsättningar att utveckla* i Gy11. Detta innebär inte att alla elever kommer att läsa till exempel norsk och dansk skönlitteratur eller studera epoker i Gy11.

4.3 Svenska A och Svenska 1

Svenska A var obligatorisk för samtliga program på gymnasienivå i Lpf 94. Likaså är Svenska 1 obligatorisk för samtliga program på gymnasienivå i Gy11.

4.3.1 Användandet av litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska A och Svenska 1

Vi har analyserat både Svenska A och Svenska 1 och nedan presenteras vad studien kommit fram till gällande begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*.

Totalt antal ord i Svenska A och i Svenska 1:

- Svenska A är beskrivet med 201 ord
- Svenska 1 är beskrivet med 181 ord

I Svenska A används begreppet *litteratur* på tre ställen medan Svenska 1 inte nämner begreppet alls. *Skönlitteratur* nämns däremot inte någon gång i Svenska A medan det uttrycks två gånger i Svenska 1. Begreppet *läsning* förekommer en gång i Svenska A och ingen gång i Svenska 1. Resultaten illustreras nedan i tabell 7.

Tabell 7. Hur frekvent används litteratur, skönlitteratur, läsning

Läroplan	Litteratur	Skönlitteratur	Läsning
Lpf 94	3	0	1
Gy11	0	2	0

Det som framgår av tabell 7 är att kursplanerna Svenska A och Svenska 1 skiljer sig åt i användandet av *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*. I Svenska A är det begreppet *litteratur* som brukas och i Svenska 1 är det begreppet *skönlitteratur* som brukas.

4.3.2 Aspekter rörande litteratur i mål att sträva mot och förutsättningar att utveckla

I Svenska A berör 3 mål av totalt 10 litteratur, vilket går att jämföra med Svenska 1 där det går att urskilja 2 mål av totalt 9. Övriga mål belyser färdigheter som berör till exempel skriva och tala. Tabell 8 åskådliggör de delar i respektive kurs som behandlar litteratur.

Tabell 8. Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska A och Svenska 1

Svenska A	Svenska 1
kunna tillgodogöra sig det väsentliga i en text som är relevant för eleven själv och för den valda studieinriktningen samt för eleven som samhällsmedborgare	Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer
kunna formulera egna tankar och iakttagelser och göra egna bedömningar vid läsning av saklitteratur och litterära texter från olika tider och kulturer	Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier

känna till några vanliga myter och motiv i litteraturen, vilka speglar frågor som har sysselsatt människor under olika tider	
--	--

Det går att urskilja både likheter och skillnader mellan kurserna Svenska A och Svenska 1. I Svenska A är det fokus på att eleven ska läsa för sin egen del genom att läsa texter som är relevanta för eleven och läsa texterna som kan kopplas till studieinriktningen som eleven går. Eleverna ska även läsa texter som är relevanta ur ett samhällsperspektiv. Detta individperspektiv går inte att utläsa i Svenska 1. Däremot omnämns det i syftet i den nya kursplanen, att elever ska få möta olika typer av skönlitteratur och texter som kan kopplas till elevernas erfarenheter, intressen och egna utbildning.

I båda kurserna ska texter läsas från olika tider och kulturer men i Svenska 1 är det även poängterat att texterna ska vara författade av både kvinnor och män. Ytterligare en likhet är att eleverna ska känna till centrala motiv i litteraturen. Det som dock skiljer sig åt är att i Svenska A skulle eleverna även känna till vanliga myter något som inte går att utläsa i Svenska 1. Eleverna som går Svenska 1 ska få kunskap om berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande vilket inte går att utläsa i Svenska A.

Svenska 1 förespråkar även det vidgade textbegreppet, teater, film och andra medier, ska ingå i undervisningen. Detta står inte explicit i Svenska A men i syftet i Lpf 94 är det uttryckt att bildmedier och olika kulturyttringar ska användas i undervisningen.

4.4 Svenska B och Svenska 2

Svenska B var obligatorisk för samtliga program på gymnasienivå i Lpf 94. Svenska 2 är dock endast obligatorisk för de som går ett högskoleförberedande program.

4.4.1 Användandet av *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* i Svenska B och Svenska 2

Vi har analyserat både Svenska B och Svenska 2 och nedan presenteras vad vi har kommit fram till gällande begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*.

Totalt antal ord i Svenska B och i Svenska 2:

- Svenska B är beskrivet med 137 ord
- Svenska 2 är beskrivet med 142 ord

I Svenska B och i Svenska 2 används begreppet *litteratur* en gång. *Skönlitteratur* däremot omskrivs inte någon gång i Svenska B medan det uttrycks fem gånger i Svenska 2. Begreppet *läsning* förekommer varken i Svenska B eller i Svenska 2. Resultaten illustreras nedan i tabell 9. Det som framgår av tabell 9 är att kursplanerna Svenska B och Svenska 2 skiljer sig åt i användandet av litteratur och skönlitteratur. I Svenska B används begreppen i en liten utsträckning trots att kursen till stor del ska beröra litteratur. I Svenska 2 är det första gången som begreppet *litteratur* uttrycks i Gy11.

Tabell 9. Hur frekvent används; Litteratur, skönlitteratur, läsning

Läroplan	Litteratur	Skönlitteratur	Läsning
Lpf 94	1	0	0
Gy11	1	5	0

4.4.2 Aspekter rörande litteratur i Svenska B och Svenska 2

I Svenska B berör 2 mål av totalt 6 begreppet litteratur, vilket går att jämföra med Svenska 2 där 2 mål av totalt 6, berör litteratur. Övriga mål berör andra aspekter inom svenskämnet som att tala och skriva. Tabell 10 åskådliggör de delar i respektive kurs som behandlar litteratur.

Tabell 10. Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska B och Svenska 2

Svenska B	Svenska 2
kunna jämföra och se samband mellan litterära texter från olika tider och kulturer samt mellan texter med anknytning till vald studieinriktning	Svenska och internationella författarskap, såväl kvinnliga som manliga, och skönlitterära verk, vilket även inkluderar teater samt film och andra medier, från olika tider och epoker. Dansk och norsk skönlitteratur, delvis på originalspråk. Relationen mellan skönlitteratur och samhällsutveckling, dvs. hur skönlitteraturen har formats av förhållanden och idéströmningar i samhället och hur den har påverkat samhällsutvecklingen.
ha tillägnat sig och ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk och ha stiftat bekantskap med författarskap från olika tider och epoker	Skönlitterära verkkningsmedel. Centrala litteraturvetenskapliga begrepp och deras användning.

Det går att urskilja både likheter och skillnader mellan syftet i kursplanerna. Båda kurserna ska beröra svenska, internationella och nordiska verk från olika tider och epoker.

I Svenska B står det även att eleven ska kunna jämföra och se samband mellan texter från olika tider och kulturer men det är inte explicit kopplat till ett samhällsperspektiv som det är i Svenska 2.

Svenska 2 belyser att verken ska vara skrivna av såväl män som kvinnor. Det poängteras att skönlitterära verk samt teater, film och andra medier ska förekomma i undervisningen. Svenska 2 berör även relationen mellan skönlitteratur och samhällsutveckling. Dessutom ska Svenska 2 beröra skönlitterära verkningssmedel, litteraturvetenskapliga begrepp och deras användning.

4.5 Svenska C och Svenska 3

Svenska C var obligatorisk för en del program på gymnasienivå i Lpf 94. Svenska 3 är däremot obligatorisk för samtliga elever som går ett högskoleförberedande program på gymnasienivå.

4.5.1 Användandet av *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* i Svenska C och Svenska 3

Vi har analyserat både Svenska C och Svenska 3 och nedan presenteras vad vi har kommit fram till gällande begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*.

Totalt antal ord i Svenska C och i Svenska 3:

- Svenska C är beskrivet med 128 ord
- Svenska 3 är beskrivet med 108 ord

I Svenska C förekommer inte begreppen *litteratur* eller *skönlitteratur*. I Svenska 3 används *litteratur* två gånger och *skönlitteratur* en gång. Begreppet *Läsning* förekommer en gång i respektive kurs. Detta kan bero att Svenska C hade som inriktning muntlig och skriftlig kommunikation. Kursen hade således inte en litterär fokus. Resultaten illustreras i tabell 11.

Tabell 11. Hur frekvent används; Litteratur, skönlitteratur, läsning

Läroplan	Litteratur	Skönlitteratur	Läsning
Lpf 94	0	0	1
Gy11	2	1	1

Det som framgår av tabell 11 är att kursplanerna Svenska C och Svenska 3 skiljer sig åt i användandet av *litteratur* och *skönlitteratur*.

4.5.2 Aspekter rörande litteratur i Svenska C och Svenska 3

I Svenska C berör 2 mål, av totalt 9, litteratur vilket går att jämföra med Svenska 2 (Gy11) där det även går att urskilja 3 mål, av totalt 6, som berör litteratur. Övriga mål berör andra aspekter inom svenskämnet som till exempel att skriva och tala. Tabell 12 åskådliggör de delar i respektive kurs som behandlar litteratur.

Tabell 12. Aspekter om litteratur, skönlitteratur och läsning i Svenska C och Svenska 3

Svenska C	Svenska 3
kunna i olika källor, såväl tryckta som digitala, söka, sovra och värdera och ta ställning till material för att kunna göra sammanställningar, utredningar och argumenteringar	Läsning av och arbete med texter, vilket inkluderar strukturering, sovring, sammanställning, sammanfattning och källkritisk granskning.
ha fördjupat sina kunskaper om texter och textuppbyggnad	Skönlitterära texter, författade av såväl kvinnor som män, inom genrerna prosa, lyrik och dramatik.
kunna på egen hand läsa och analysera texter, speciellt sådana som har anknytning till elevens studieinriktning	Litteraturvetenskapligt inriktad analys av stilmedel och berättartekniska grepp. Litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg.

Det går att urskilja både likheter och skillnader mellan syftet i kursplanerna. Båda kursplanerna belyser färdigheter som eleven ska kunna tillämpa, såsom att sammanställa och analysera text, hämta och sovra bland källor samt vara källkritisk samt få kunskap om textstrukturer.

Det som skiljer de båda kursplanerna åt är att Svenska 3 mer explicit uttrycker vad som ska läsas till exempel skönlitteratur författade av kvinnor såväl män samt vilka

genrer som ska behärskas av eleverna. Svenska 3 belyser även vikten av genrer som prosa, lyrik och dramatik medan formuleringen i Svenska C är mer allmänt hållen och tar endast upp en fördjupning i texter.

4.6 Intervjustudien

Syftet med att intervjua lärarna var att kunna göra en jämförelse mellan innehållet i svenskämnets kursplaner och lärarnas arbete och erfarenheter kring litteratur och läsning i undervisningen. Vi behandlar intervju svaren i löpande text och belyser ett urval av lärarkommentarerna med citat för att belysa om lärarnas arbetssätt med litteratur skiljer sig åt.

4.6.1 Litteraturen i svenskämnet

Samtliga informanter ansåg att det är viktigt med litteraturundervisning i svenskämnet. De menade att det ligger i deras uppdrag att ge eleverna möjlighet att ta del av olika sorters litteratur. De tyckte även att det har blivit fler moment i svenskämnets olika delar. Till exempel när det gäller läsning ansåg de att omfånget av vad eleven ska göra har ökat, vilket innebär att arbetet har blivit mer koncentrerat och styrt än tidigare. De beskrev även att det är många elever som inte läser på fritiden och att eleverna dessutom ofta har svårt att tolka innehållet i en text.

Ingallill såg sitt litteraturarbete som en viktig del i undervisningen och tydliggjorde att:

[d]et är mycket viktigt med litteratur i undervisningen. Elevers läsförmågor har minskat. Med böcker finns möjligheten att nå så många ungdomar som möjligt när det gäller läsning, eftersom många väljer bort litteraturläsning på fritiden.

Lärarens uppgift är att stödja elever i sitt läsande så att de får en förståelse för både textens budskap och struktur ansåg informanterna. De gav sina personliga definitioner kring begreppen *litteratur* och *skönlitteratur* och samtliga använde litteratur som det övergripande begreppet och beskrev att skönlitteraturen har ett mer lustfyllt innehåll som inte behöver vara verklighetsbaserat (Tabell 13).

Tabell 13. Vad anser du är skillnaden mellan litteratur och skönlitteratur?

Kristin	Skönlitteratur är romaner och underhållning i stort. Litteratur är allt annat. Vissa genrer har högre status än andra.
Johanna	Skönlitteratur är ett 1800-talsbegrepp. Läsning man inte får nog av. Litteratur är framforskat med referenser och är mer vetenskapligt. Nej, allt skrivet är litteratur.
Marianne	Litteratur är en stor fråga. Skönlitteratur – vad är det? Behöver inte hänga ihop med verkligheten. Det är för njutning.
Ingalill	Litteratur är ett paraplybegrepp för allt som är skrivet kan man säga. Skönlitteratur är den grupp böcker som har en historia, å som inte behöver vara sann. Böckerna har ofta realistiska handlingar men finns inte på riktigt.

4.6.2 Hur litteraturen används i undervisningen

Ett vanligt sätt att arbeta med litteratur är att arbeta med genrer och skriva bokrecensioner enligt Kristin, Johanna och Ingalill. Marianne berättade däremot att hon inte arbetade med bokrecensioner av det skälet att eleverna kan få tag i bokrecensioner på internet. Eleverna får arbeta med boken tematiskt och diskutera kring det tema som föreligger. Däremot ansåg alla informanter att det är viktigt att arbeta med bokens innehåll och få möjlighet att reflektera över situationer, få kännedom om andra samhällen, kunna jämföra nutid och dåtid samt förstå sitt eget förhållningssätt till omvärlden och sig själv. Johanna betonade värdet av att ta del av all slags litteratur eftersom "[...] man ser olika sätt att skriva". Vid analys av intervjuerna framgick att samtliga informanter använde litteraturen som arbetsmaterial till många delar av kursplanen. Kristin förtydligade att "[g]enom att läsa om andra människor får de självkännedom".

Informanterna hävdade att det är mycket viktigt att läsa och menade att eleverna måste få möjlighet att läsa texter som intresserar dem och att texterna ligger på elevens individuella läsnivå. Vilket innebär att de ibland kan tillåta läsovana elever att börja läsa enklare typ av texter till exempel seriemagasin då fokus ligger på **att** de läser. Marianne menade att "[d]et är helt okej att börja sin läsningsvana med Kallepocket. Det är en stor konkurrens om tiden idag". Hon nämnde även att "[i] vissa av mina kurser är det så många lässvaga och då har jag sagt okej till serieböcker. Vårt

skolbibliotek har ett stort och bra utbud”. Dock menade informanterna att det är ytterst viktigt att eleverna får möjlighet till en progression genom att ta del av allt mer avancerade texter. Alla informanter ansåg att de ger stort utrymme för litteraturen och hur stort det utrymmet är beror på vilken kurs det rör sig om (Tabell 14).

Tabell 14. *Hur stort utrymme får skönlitteratur i din undervisning?*

Kristin	I Svenska B och i Svenska 2 får litteratur stort utrymme, det är fokus på litteratur, film och teater.
Johanna	Den har ett stort utrymme. Det beror på kursen. Jag jobbar enligt kursplanerna.
Marianne	Det beror på kurs. Det är viktigt rakt igenom, men i B-kursen och i Svenska 2 är det mer analys. Det är mer fritt i A-kursen, mer för nöjes skull och även mer fritt val.
Ingalill	Jag använder skönlitteratur för att titta på språkläran, alltså grammatik och satslära. Vi tittar på hur texterna är uppbyggda och på variationer mellan författare.

Samtliga informanter anser att det är viktigt med litteratur i undervisningen. De menar att många elever inte väljer att läsa på fritiden och därför är skolan en viktig plats som introducerar läsning för dem (Tabell 15).

Tabell 15. *Hur viktig är det att använda litteratur i undervisningen enligt dig?*

Kristin	Det är viktigt med litteratur. För att de får del av litteratur som de inte får kännedom om annars. Man ska få eleven intresserad av att läsa en bok. Kan de identifiera sig med huvudpersonen? För att få en uppfattning om: "Vem är jag?". Litteratur är även viktigt för att få kännedom om andra samhällen, jämförande med dåtid och nutid, kunna dra paralleller. Många elever tycker detta är svårt och säger att de inte fattar någonting och då får vi hjälpa dem bena ut historien. Ordet litteratur klingar lite negativt för eleverna i många fall. Det lockar inte eleverna. Genom att läsa om andra får de självkännedom och lär sig samtidigt om andra.
Johanna	Det är viktigt. Man kan se progressioner från Kalle och vidare. Det är viktigt att det blir svårare och svårare. Alla författare förmedlar olika kunskaper. Viktigt att använda all slags litteratur eftersom man ser olika sätt att skriva.
Marianne	Man måste ge eleverna chansen och det står i styrdokumentet och det är ett uppdrag. Ungdomar läser lite frivilligt. I skolan har man chansen att introducera böcker för dem och man bygger för framtiden. Det är färre som läser nu.

Ingalill	Det är mycket viktigt med litteratur i undervisningen. Elevers läsförmågor har minskat. Med böcker finns möjligheten att nå så många ungdomar som möjligt när det gäller läsning, eftersom många väljer bort litteraturläsning efter skolan.
----------	--

4.6.3 Typer av litteratur i undervisningen

Det framkom vid intervjuerna att informanterna gav utrymme för att eleverna skulle läsa två till tre skönlitterära böcker per läsår. Kristin, Johanna och Marianne beskrev hur de diskuterade mängden böcker i ämneslärarlaget så att undervisningen skulle vara likvärdig. Alla fyra informanter ansåg att läsandet är mer analytiskt inriktat i Svenska B på grund av kursplanens mer explicita mål. Kristin och Johanna använde läroboken *Litteraturens historia* för studier om litteraturen genom tiderna. Kristin förklarade hur hon kunde lägga upp undervisningen:

Vi går igenom 1900-talets litteraturhistoria. Bland annat gör eleverna grupparbete med en författare som de får presentera efter analys och boksamtal.

Det framkom även att informanternas tidigare högskolestudier påverkade litteraturvalet. Den vanligaste kategorin av litteratur var västerländsk och ofta påverkades valet av litteratur av de böcker som fanns i klassuppsättningar på skolorna, böcker som bland annat nämndes var: *Hungerspelen*, *Ett ufo gör entré*, *Ondskan*, *Eldens hemlighet*, *Doktor Glas*, *Kalla det vad fan du vill*, *Oidipus*, *Antigone* och *Svensk maffia*. De ansåg inte att det fanns någon specifik litteraturkanon som de följde. Marianne gav följande förklaring:

Det finns inga heliga kor. Alla böcker genom historien har ej varit viktiga. Jag kommer att fortsätta arbeta med dramat under antiken och nutidslitteratur. Det svåra är att veta vad som kommer att vara betydelsefullt eller inte.

Båda kursplanerna belyser vad som skall ingå i litteraturarbetet genom att lyfta fram, litteratur från olika delar av världen, i olika tid och rum samt från olika kulturer. Informanterna hade reflekterat över sitt sätt att arbeta. Kristin Johanna och Marianne ansåg att det var svårt att vara orienterad i världslitteraturen och därmed finna lämplig litteratur att arbeta med. Kristin och Johanna uppgav dock att de brukade läsa om nobelpristagarna i litteratur och därmed få del av världslitteraturen. Johanna reflekterade över varför inte världslitteratur användes mer i undervisningen och berättade

att ämnet hade diskuterats under lärarkonferenser. Marianne arbetade med världslitteratur i temaarbetet "VI och DEM". Temat gick ut på att se att andra människor i olika delar av världen hade samma problem och tankar som de själva. I arbetet fick eleverna läsa och presentera en utomeuropeisk författare.

Informanterna hade stor öppenhet till egna val gällande vad eleverna skulle läsa. Ibland upplevde de dock att de måste finnas med i urvalsprocessen för annars skulle eleverna välja böcker som är lättlästa men som kanske inte ger en progression i läsningen.

Kristin ansåg att:

Det beror på vilka krav man ställer på eleverna. Läser de bara lätta böcker är det inte säkert att de får en progression. Lärarnas roll är att presentera lämpliga böcker och hjälpa eleverna hur man går vidare.

Denna strategi hade även Johanna, Marianne och Ingalill. Marianne betonade även att fokus ligger på *att* eleverna läser och att de ska känna en lust till läsningen. Ingalill underströk vikten av elevnära texter, men förklarade samtidigt att hon tyckte att dessa inte alltid var så lätta att få tag i. Ingalill framhöll även att:

[e]leverna bör få bekanta sig med olika genrer, såväl svenska som utländska, kvinnliga som manliga författare. Spelar egentligen ingen roll vad de läser bara det kan stimulera till ökat läsande.

4.6.4 Varför litteratur används i undervisningen

Marianne påpekade det faktum att det står i styrdokumentet för svenska att litteratur ska ingå i undervisningen och det är ett uppdrag som svensklärare har. Samtliga informanter ansåg att läsning kan ge olika kunskaper. Litteraturen kan till exempel ge olika perspektiv på saker och ting genom att spegla tiden och belysa ämnen som genus- och samhällsfrågor. En annan aspekt som informanterna uttryckte var att läsning kan ge eleverna självkänedom, förståelse och tolerans för andra människor. Marianne förklarade att:

[e]leverna får syn på sig själva. De får en inlevelseförmåga. När eleverna läser äldre litteratur – jämför och se[r] att det är samma frågor som de brottas med. Vem är jag? Hur ska jag leva mitt liv? Eleverna får även en uppfattning för språket, hur meningar kan se ut, ordkunskap, förståelse för andra människor och tolerans till exempel när vi läser litteratur från andra delar av världen.

I intervjun framkom det även att informanterna använder litteratur för att ge elever kännedom om språkliga aspekter och även förtrogenhet med meningsbyggnad, ordkunskap och språkets struktur.

Samtliga informanter arbetade efter ämnets kursplan men ansåg sig ha stora möjligheter att utforma sin undervisning (Tabell 16).

Tabell 16. På vilket sätt påverkar kursplanerna ditt arbete med litteratur/skönlitteratur?

Kristin	Utgår från kursplanerna då dessa är de som i styr planeringen. Man måste anpassa sig till styrdokumentet.
Johanna	Jag arbetar efter kursplanen men har stor frihet att i mina ämnen kunna utforma undervisningen.
Marianne	Styr allt. Det står <i>att</i> man ska läsa men det står ingenstans <i>hur</i> man ska analysera. Det är en stor frihet tycker jag. Vi har frihet att arbeta med vilken litteratur vi vill men vi tipsar gärna varandra och diskuterar inköp av böcker i ämneslaget.
Ingalill	Jag följer läroplanens och kursplanernas intentioner, men väljer fritt mitt arbetssätt och valet av litteratur.

Den allmänna uppfattningen var att den nya kursplanen inte hade bidragit till några nya hjälpmedel för planering av undervisningen. Informanterna hade inte ändrat sitt sätt att planera innehållet i undervisningen i och med den nya kursplanen. De påpekade däremot att den enskilda läraren fortfarande hade frihet att bygga upp sin undervisning hur den vill så länge den har grund i styrdokumentet. Nackdelen är som Johanna och Kristian påpekade att de inte heller fick stöd för hur de skulle lägga upp sin undervisning. Marianne menade att:

Jag får inga idéer av nya kursplanen. Nya kursplanen ger en bättre bild av ämnets syfte – vad är det man vill, alltså intentionen med ämnet. Man har ramarna men man har friheten att utforma det som man vill.

4.6.5 Förändringen av kursplanerna i svenskämnet

Innan Gy11 implementerades erhöll samtliga informanter information om den nya läroplanen. Kristin och Ingalill åkte på fortbildning som representanter för sitt ämne.

Det skedde även informationsutbyte mellan ämneslärarna om arbetssätt och bedömning. Ingalill berättade att rektorsområdet fick anslag för arbetsplatsinformation och flera studiedagar och nätverksmöten användes för att implementeringen skulle bli effektiv.

I intervjuerna framkom det att informanterna upplevde att litteraturen har fått allt mindre utrymme bland annat på grund av att de i större utsträckning även arbetar med andra medier, såsom Johanna uttryckte det:

Det utvidgade textbegreppet har fått större plats, lite på bokens bekostnad. Till exempel ser elever på film för att få bakgrundsfakta till kommande arbeten istället för att läsa om det.

Informanterna ansåg att anvisningarna gällande litteratur i kursplanerna har blivit tydligare och mer detaljerade i Gy11 än vad de var i Lpf 94. De menade att Lpf 94 var mer abstrakt jämfört med Gy11 som är mer styrd. Dock ansåg alla informanter att den nya kursplanen fortfarande ger utrymme för egna tolkningar som till exempel: val av litteratur, om studierna ska vara epokindelade eller inte, hur litteraturarbetet ska utformas och presenteras. Johanna uttryckte att "[d]en har blivit tydligare. Tycker det är skönt då man blir tryggare i sin lärarroll då det är mer styrt." Marianne menade att "[d]en är mer detaljerad. Förr skiljde man på olika områden och gav olika betyg. Idag är kursplanen mer ihopållna och ger progressiva tankar".

En skillnad i Gy11 jämfört med Lpf 94 är definitionen att litteraturarbetet ska presenteras av både manliga och kvinnliga författare. Samtliga ansåg att de redan arbetade med att presentera författarskap av båda könen. Det framkom även vid samtliga intervjuer att epokarbetet har förändrats. Under Lpf 94 arbetade informanterna vanligtvis med längre epokstudier, vilket de inte upplevde att de hinner göra i Gy11. Istället blir det enstaka nedslag i litteraturhistorien som gäller. Kristin förklarade hur hon brukar arbeta:

Vi arbetar både med kvinnliga och manliga författare. Det är dock fler män representerade. Stort fokus ligger på Sverige och Europa. Läser cirka två böcker per läsår som är kopplade till någon uppgift. Vi går även igenom kvinnor i litteraturen som fick skriva under mansnamn. Lärare har alltid haft stor påverkan över epokläsning av hävd. Nuförtiden gör jag vissa nedslag i olika epoker. Det är inte så viktigt att ta med allt, men det vi berör är ofta anknutet till historien.

Samtliga informanter upplevde även att andra områden, som att tala och skriva har en större del i Gy11 jämfört med Lpf 94. De menade att detta påverkar läsningens utrymme i undervisningen. Dock ansåg de att Gy11 sätter mer fokus på de olika delmo-

ment som ingår i svenskämnet. De anser att Gy11 har blivit tydligare och mer styrt (Tabell 17).

Tabell 17. Vad anser du är den största förändringen mellan Lpf 94 och Gy 11?

Kristin	Tydligare. Det har blivit en skärpning på litteraturdelen och mer styrt.
Johanna	Det har blivit tydligare. Tycker det är skönt då man blir tryggare i sin lärarroll då det är mer styrt.
Marianne	Den är mer detaljerad. Förr skiljde man på olika områden och gav olika betyg. Betygstabellen! Idag är kursplanen mer ihopåhållen och ger progressiva tankar.
Ingalill	Nytt betygssystem med tydligare kunskapskrav för de olika betygen, kriterier, formativ bedömning, synliggöra elevens förmågor.

5 Diskussion

Ett syfte var att jämföra svenskämnets litteraturdel i Lpf 94 med Gy11. I och med studiens fokus på den litterära delen i svenskämnet belystes aspekter gällande läsning. Syftet var även att undersöka om gymnasielärarna i vår studie anser att litteraturens utrymme har förändrats i och med införandet av nya kursplaner.

Resultatet av vår studie visar att det finns likheter och skillnader mellan kursplanerna i svenskämnet gällande användandet av begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*. I Lpf 94 förekommer begreppet *litteratur* i större utsträckning än vad det gör i Gy11. *Skönlitteratur* används dock endast en gång i Lpf 94 jämfört med Gy11 där begreppet är utskrivet 15 gånger i de olika avsnitten. Det vi kan tyda av detta är att den nya kursplanen har större fokus på skönlitteratur då skönlitteratur som begrepp omnämns i samtliga delar i Gy11. Tidigare behövde lärare inte använda skönlitteratur i undervisningen då det inte stod explicit i kursplanen. Det vi kan fastställa av lärarintervjuerna är dock att de även tidigare arbetade med skönlitteratur.

I Svenska 1 förekommer endast begreppet skönlitteratur, det vill säga det övergripande begreppet litteratur är inte alls omnämnt. Litteraturbegreppet används i de kurser som är obligatoriska för de högskoleförberedande programmen i Gy11. Vilket

vi kan tolka som att litteratur används som ett mer övergripande begrepp som uttrycker en successiv fördjupning i kurserna Svenska 2 och Svenska 3.

Distinktionen ligger i tydligare formuleringar gällande både innehåll och utformning. Båda kursplanerna lämnar tolkningsutrymme då kursplanerna inte uttrycker *vad* som ska läsas utan snarare *ur vilka aspekter* litteraturen ska läsas. Det Gy11 dock gör är att precisera innehållet tydligare. Resultatet av lärarintervjuerna uppvisar att lärarna i vår studie upplever att litteraturens betydelse inte har förändrats i och med de nya kursplanerna. De anser dock att riktlinjerna gällande litteratur har blivit mer explicita men att de även i den tidigare kursplanen arbetade på ett likvärdigt sätt med litteratur.

Vi kan inte påvisa genom vår studie att litteraturens utrymme har förändrats. Den största divergensen är att en omstrukturering har skett på vissa delar av innehållet. I Lpf 94 var Svenska A och Svenska B, det vill säga två kurser i svenskämnet, obligatoriska för samtliga gymnasieelever till skillnad från Gy11 där de yrkesförberedande kurserna endast har en obligatorisk kurs nämligen Svenska 1. Detta innebär att delar som står i till exempel *Mål att sträva mot* i Lpf 94 har omstrukturerats. Det stod exempelvis formulerat att eleverna skulle få kunskaper om norsk och dansk litteratur och epoker. Detta omnämns inte i *förutsättningar att utveckla* i Gy11 utan står istället under kursen Svenska 2.

Användandet av andra medier i undervisningen fanns uttryckt i Lpf 94. Lärarna som deltog i intervjuerna upplevde dock att det vidgade textbegreppet har fått större utrymme i Gy11 på läsningens bekostnad. De upplevde att den nya kursplanen uttrycker att undervisningen ska innehålla mer inslag av det vidgade textbegreppet, det vill säga att litteraturen ska presenteras i olika form såsom teater, film och andra medieformer. Lärarna upplevde även att tal och skrift har fått större utrymme i den nya kursplanen. Detta kan inte vår studie bekräfta eftersom det inte undersöktes hur stort utrymme tal och skrift har i respektive kursplan.

I undersökningarna PISA och PIRLS framkommer det att läsförståelsen har minskat i Sverige de senaste åren. Statistiken visar att Sverige fortfarande ligger högre än genomsnittsnivån för EU och/eller OECD-länderna men trenden påvisar en nedåtgående utveckling av de svenska elevernas läsfärdigheter. Denna trend är viktig att belysa då vi har kommit fram till att arbetet med litteratur och läsning inte har fått mer utrymme i svenskämnet. Vi anser att det är mycket viktigt att läsning, tolkning och

förståelse av texter ska få större fokus i både grundskola och på gymnasienivå för att läsförståelsen inte ska sjunka ytterligare. Enligt lärarintervjuerna framkom det att läsfärdigheten hos många gymnasieelever är låg, vilket borde vara ett tecken på att undervisningen ska innehålla mer läsning för att förbättra läsfärdigheten.

Sumara (2002) och Molloy (2002) anser att den traditionella litteraturundervisningen inte fångar elevernas intresse och att det måste ske en förändring i arbetsmetoderna kring litteratur. Molloy belyser ett vanligt sätt att arbeta med litteratur, nämligen att undervisningen bygger på kunskap *om* litteratur. I intervjuerna framkom det att till exempel bokrecensioner och arbete med att presentera författare var redovisningsformer som lärarna använde. Detta bygger på kunskaper *om* litteratur. Lärarna beskrev även hur de arbetade med litteraturen som ett hjälpmedel för att ge eleverna bättre självkännet och insikt om sina medmänniskor och det samhälle vi lever i. Då får eleverna kunskap *av* litteratur som Molloy (2002) uttrycker det. Vår analys av lärarnas arbetssätt gentemot den nya kursplanen är att lärarna inte har fått redskap för *hur* de ska arbeta med litteratur. Den nya kursplanen Gy11 kräver ingen större förändring i arbetssätt om man utgår från det som står skrivet.

Anledningen till de nya kursplanerna var att eleverna i den svenska skolan gick ut med sämre studieresultat (Skolverket, 2011a). Därför är det rimligt att de nya kursplanerna skiljer sig i innehåll och utformning från de föregående för att vända denna trend. Dock är det för tidigt att utröna hur de nya kursplanerna påverkat lärare, elever och resultaten i skolan.

Textanalyserna kan endast ge en teoretisk bild av förhållande mellan Gy11 och Lpf 94. Den påvisar hur stort utrymme litteraturen och läsning *bör* ha i svenskämnet. Hur stort utrymme som litteratur och läsning dock får i praktiken är inte mätbart genom den här typen av metoder.

I kursplanerna framgår det inte *vad* eller *hur* litteraturundervisningen ska utformas. Det senaste decenniet har det pågått en samhällsdebatt om litteraturkanon i skolan (Persson, 2009). Genom lärarintervjuerna har studien konstaterat att valet av litteratur ofta präglas av lärares egna preferenser till litteratur vilket styrks av Kåreland (2009), som även poängterar att det vidgade textbegreppet har tagit utrymme från läsningen. I lärarintervjuerna framkom det också att val av litteratur berodde på vilka klassuppsättningar som fanns tillgängliga på skolorna. Kursplanerna styr inte vad som ska läsas och det anses positivt av lärarna eftersom val av litteratur även an-

passas till vilka elever som ska läsa. Detta innebär att lärarna kan betrakta och behandla litteratur på olika sätt i undervisningen och det finns då en risk att undervisningen inte blir likvärdig.

5.1 Metoddiskussion

I detta kapitel diskuteras de metoder som har använts i studien. Vi upplever att dessa tre metoder kompletterade varandra på ett bra sätt då kursplanerna analyseras ifrån olika synvinklar och därmed ger en utförlig bild som motsvarar studiens syfte.

5.1.1 Kvantitativ innehållsanalys

Vi valde en kvantitativ innehållsanalys för att belysa hur stort utrymme litteraturen har i svenskämnets kursplaner i Gy11 och Lpf 94. Enligt Esaiasson et al. (2010:224) är en kvantitativ textanalys användbar när studien vill få fram betydande kategorier ur stora textmassor. Vi valde att studera begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning*. Detta urval av begrepp gav en bild av hur kursplanerna skiljde sig åt. Andra begrepp som skulle varit intressanta att undersöka är tala, skriva och lyssna då dessa är färdigheter som ska behandlas i svenskämnet, men studiens omfång gjorde att vi koncentrerade oss på de tre centrala begrepp som vi ansåg var mest relevanta för vår studie.

Den kvantitativa textanalysen kan endast ge en bild av hur stort *utrymme* litteraturen har i svenskämnets kursplaner. Metoden ger inte information om innehållet i respektive kursplan. Det som framkom var användandet av de tre utvalda begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* där vi kunde konstatera att kursplanerna skiljde sig åt.

5.1.2 Komparativ textanalys

Den komparativa textanalysen kompletterade den kvantitativa innehållsanalysen. Metodens syfte var att jämföra innehållet i kursplanerna för att se om det fanns några likheter och skillnader. Metoden fyllde sitt syfte då det på explicit sätt gick att presentera innehållsliga aspekter. Det som måste beaktas är att sådan här analys utgår från tolkningar. Resultat som vi kom fram till gällande litteraturens *utrymme* i kursplanerna gav inte en bild av hur det ser ut i praktiken.

5.1.3 Kvalitativ analys

Den kvalitativa analysen utgick från intervjuer med verksamma ämneslärare på gymnasienivå, vilket gjorde det möjligt att belysa deras erfarenheter gällande den nya och den gamla läroplanen. Detta innebär att vi kunde belysa kursplanernas innehåll ur ett praktiskt perspektiv.

I kvalitativa analyser, påpekar Denscombe (2009:398), finns utrymme för mer än en slutsats. När vi använde en kvalitativ forskningsmetod i kombination med andra analysstrategier gav intervjuerna en praktisk vinkel och en djupare förståelse för kursplanernas innehåll. Eftersom denna studie grundar sig på fyra intervjuer kan resultatet av den kvalitativa analysen inte anses som generaliserbart då resultatet skulle kunna bli annorlunda beroende på om det var andra informanter som deltog i studien. Dock kompletterade intervjuerna de övriga analysstrategierna och gav en bild av lärares upplevelser. Fördelen med denna metod och urval var att tillvägagångssättet är överförbart till andra liknande studier. Denscombe (2009:399) belyser att i en kvalitativ studie finns det alltid risk för att forskarens personliga erfarenheter och åsikter kan ha inverkan på analyskedet. Då vår studie är utförd av två personer som analyserade samma datamaterial bedömdes risken för subjektiva tolkningar minska.

Indelningen i kategorier kan påverka hur analysmaterialet brukas. Om indelningar har gjorts i ett för snävt format kan viktiga perspektiv bli förbisedda. Studiens ambition har varit att få fram olika aspekter gällande läsning och litteratur/ skönlitteratur i undervisningen. För att belysa så många aspekter som möjligt utformades en intervjuguide med många kategorier. Under varje kategori fanns semistrukturerade frågor som möjliggjorde vidare fördjupning i frågorna. Detta resulterade i ett stort material att bearbeta vilket tog mycket tid i anspråk men har gett en god överblick över lärarnas arbete med litteratur och läsning.

I denna studie användes personliga intervjuer som en av metodstrategierna. Dessa utfördes på gymnasielärare för att få en bild om deras arbete har förändrats i och med den nya kursplanen. De nya kursplanerna har endast varit i bruk i två terminer vilket innebär att informanterna endast undervisat i Svenska 1 och därför inte kan ge någon praktisk vinkel på hur de arbetar med litteratur och läsning i de övriga kurserna. För-

delen med denna studie är att informanterna fortfarande undervisar i kurser från Lpf 94 och därför är förtrogen med arbetssätt och innehåll i både Gy11 och Lpf 94.

6 Avslutning

Denna komparativa studie har analyserat två kursplaners innehåll för att belysa om det finns några signifikanta skillnader mellan Gy11 och Lpf 94. Vi har lyft fram olika perspektiv gällande *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* i kursplanerna. Resultatet visar att det finns vissa skillnader, bland annat ett skarpere tonläge och ett mer styrt innehåll i den nya kursplanen som trädde i kraft under höstterminen 2011. Dock visar vår textanalys och intervjustudierna att förhållningssättet till innehållet gällande litteratur inte förändrats nämnvärt. Resultatet av denna förändring är för tidigt att analysera eftersom Gy11 endast varit i bruk i ett år. Ändringen av läroplanerna kan mätas på sikt och därmed bedömas om det har varit förändringar nog för att öka läsfärdigheten hos de svenska eleverna.

Läsfärdighet är viktigt för att kunna vara aktiv i både skola och i samhället och denna undersöks både nationellt och internationellt. Därför är det än viktigare att belysa betydelsen av läsning och finna lässtrategier som är förenliga med dagens krav på kunskaper och färdigheter för att bryta och vända denna nedåtgående trend.

Att analysera Lpf 94 och Gy11 har gett en vägledning av vad litteraturen och läsningen har för status i svenskämnet. De informanter som vi har intervjuat undervisar till stor del fortfarande på ett traditionellt sätt om och i litteratur och frågan är om det räcker för att elevernas läsförmåga ska vara adekvat för de förväntningar och krav samhället har på dem när de fullföljt sin utbildning. En berättigad fråga är om de nya kursplanerna kommer bidra till att lärare förändrar sitt arbetssätt nämnbart.

6.1 Vidare forskning

Det vore mycket intressant att få följa upp denna studie när Gy11 har fått verka några år och nya läsfärdighetsundersökningar har genomförts. Vidare vore det intressant att göra samma undersökning men ur ett perspektiv utifrån kursplanerna för Svenska som andraspråk. Begreppen *litteratur*, *skönlitteratur* och *läsning* innefattar många aspekter av läsning och det vore även intressant att göra en studie som belyser dess framtid i ett teknologiskt samhälle.

Litteratur

Bergsten, Staffan & Elleström, Lars, 2004: *Litteraturhistoriens grundbegrepp*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn, 2009: *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, Peter m.fl., 2007: *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik

Fredriksson, Ulf & Taube, Karin, 2012: *Läsning, läsvanor och läsundersökningar* Lund: Studentlitteratur

Hellspong, Lennart, 2001: *Metoder för bruksanalys* Lund: Studentlitteratur

IEA, International Association for the Evaluation of Educational Achievement
Hämtad 3 december 2012, från <http://www.iea.nl/>

IEA, PIRLS, Progress in Reading Literacy Study. Hämtad 11 december 2012, från <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/international-results-pirls.html>

Kåreland, Lena (red), 2009: *Läsa bör man...? - den skönlitterära texten i skola och lärarutbildning*. Stockholm: Liber

Landgren, Bengt, 2002: Vad är en litterär text? I: Bergsten, Staffan (red), *Litteraturvetenskap – en inledning*. Lund: Studentlitteratur. S. 21-22.

Molloy, Gunilla, 2002: *Läraren Litteraturen Eleven – En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm

OECD, PISA, 2010: *Results: Learning to Learn. Student Engagement Strategies and Practices (Volume III)*, Hämtad 3 december 2012, från <http://dx.doi.org/10.1787/9789264083943-en>

Persson, Magnus, 2007: *Varför läsa litteratur? – Om litteraturundervisning efter den kulturella vändningen*. Lund: Studentlitteratur

Skolverket, 2006: *Läroplanen för de frivilliga skolformerna Lpf 94*, Hämtad 4 oktober 2012 från, <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071>

Skolverket, 2011a: *Gymnasieskola 2011*. Hämtad 11 november från, www.skolverket.se/publikationer?id=2597

Skolverket, 2011b: *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Hämtad 4 oktober 2012 från, <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>

Skolverket, 2011c: *Gymnasieskola före HT 2011*, Hämtad 19 januari 2013, från <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/gymnasieskola-fore-ht-2011>

Skolverket, 2012: *PIRLS 2011, läsförmågan hos svenska elever i årskurs4 i ett internationellt perspektiv* Hämtad 26 januari 2012, från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2941>

Skolverket, 2013: *Om ämnet*, Hämtad 14 februari 2013 från, <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/sok-program-och-amnesplaner/subject.htm?subjectCode=SVE>

Stukát, Staffan, 2005: *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Sumara, J, Dennis, 2002: *Why Reading Literature in School Still Matters – Imagination, Interpretation, Insight*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc

Thavenius, Jan, 1999: *Svenskämnets historia* Lund: Studentlitteratur AB

Vetenskapsrådet: *God forskningssed* Hämtad 17 oktober 2012, från http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/2011_01.pdf

Bilaga 1

Eskilstuna 121105

Information om intervju angående litteraturens roll i svenskämnet

Hej!

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Vi är två lärarkandidater som studerar på Mälardalens högskola i Eskilstuna, med inriktning mot högre åldrar. Vi håller just nu på att skriva en uppsats där vårt syfte är att undersöka om och i så fall hur litteraturens roll i svenskämnet har förändrats efter införandet av Gy11.

Vår studie inkluderar ett antal intervjuer med verksamma gymnasielärare i svenska, med avsikten att få en bild av hur man arbetar med litteratur i undervisningen.

Intervjuerna kommer att ta 20-30 minuter. För att återge dina svar så korrekt som möjligt kommer vi föra anteckningar under intervjun samt göra en inspelning på band för att på ett så korrekt sätt som möjligt återge dina svar. Intervjusvaren kommer att behandlas konfidentiellt och endast användas till denna studie.

Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens högskola som i sin slutversion läggs ut på databasen Diva.

Ditt deltagande i undersökningen är frivilligt. Du har rätten att närsomhelst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser för dig.

Önskar du ytterligare information om denna studie är Du välkommen att höra av dig till någon av oss eller till vår handledare på Mälardalens högskola.

Tack på förhand!

Johan Töyrä Carlsson

Marie Vestling

Dan Landmark

Lärarkandidat

Lärarkandidat

Handledare, Mälardalens högskola, UKK

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

1. Vilka ämnen undervisar du i? På vilka program?
2. Hur mycket svenskundervisning har du?
3. Hur länge har du varit verksam som svensklärare?
4. Hur ser din relation ut till litteratur/skönlitteratur?

1. Tema – Synen på litteratur/Skönlitteratur

1. Vad anser du är skillnaden mellan litteratur och skönlitteratur?
2. Hur viktigt är det att använda litteratur i undervisningen enligt dig?
3. Hur stort utrymme får skönlitteratur i din undervisning? Exemplifiera!
4. Vilken typ av kunskap kan skönlitteratur ge?
5. Spelar det någon roll VAD elever läser? Varför?
6. Hur anser du att elevers attityd är till läsning av skönlitteratur?
7. Hur viktig anser du att elevers läslust är?
8. Hur stöttar du eleverna i deras läsande?
9. Hur väljer du vilken litteratur/skönlitteratur du ska använda?

2. Tema – Styrdokument

1. På vilket sätt påverkar kursplanerna ditt arbete med litteratur/skönlitteratur?
2. Tycker du att kursplanerna hjälper dig i ditt arbete med litteratur skönlitteratur?
3. Hur förberedde du dig inför arbetet med de nya kursplanerna? Hade ni någon fortbildning innan implementeringen av den nya kursplanen?
4. Vad anser du är den största förändringen mellan Lpf 94 och Gy11?
5. Anser du att den nya kursplanen är tydligare gällande den litterära delen?

3. Tema – Tidigare kursplaner

1. Hur stor plats anser du att litteratur/skönlitteratur hade i de tidigare kursplanerna?
2. Beskriv hur din syn på litteratur och skönlitteratur stämmer överens eller skiljer sig från tidigare kursplaner?
3. Finns det enligt dig andra kunskaper som man kan få via litteratur som inte nämns i tidigare kursplanen?
4. Exemplifiera hur du arbetade med litteratur i undervisningen innan GY11?
5. Var det något i den tidigare kursplanen gällande litteratur som du saknade?

4. Tema – Nuvarande kursplaner

1. Hur stor plats anser du att litteratur/skönlitteratur hade i de nya kursplanerna?
2. Beskriv hur din syn på litteratur och skönlitteratur stämmer överens eller skiljer sig från nuvarande kursplaner?
3. Finns det enligt dig andra kunskaper som man kan få via litteratur som inte nämns i nuvarande kursplan?
4. I Gy11 står det: "Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur **från olika tider** och **kulturer författade av såväl kvinnor som män** samt **producera egna texter med utgångspunkt i det lästa.**"

Exemplifiera hur du arbetar med litteratur i undervisningen enligt GY11?

- a. Olika tidsepoker
 - b. Olika kulturer
 - c. Litteratur skriven av kvinnor såväl män
 - d. Produktion av text med utgångspunkt i det lästa
5. Är det något i den nuvarande kursplanen gällande litteratur som du saknar?